

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för humaniora

Gudars skymning!

En jungiansk studie om Rökkatru

Jakob Malm Hjus

2023

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Religionsvetenskap
Människa-kultur-religionsprogrammet
Religionsvetenskap med inriktning mot kultur och identitet

Handledare: Sara Duppiis
Examinator: Åke Tilander

Abstract

Denna studie undersöker den moderna nypaganska livssynen Rökkatru genom ett jungianskt perspektiv. I undersökningen används forskningsmetoder som *grundad teori* även kallat GT och *digital antropologi* som inspirerats av *netnografi* för att bearbeta materialet som studerats. Det material som samlats in genom dessa två metoder härstammar från olika webbsidor och forum på internet som behandlar Rökkatru på olika plan. Genom GT har en kärnkategori växt fram från materialet, denna kärnkategori har sedan delats in i underkategorier och egenskaper, allt detta har studerats via en jungiansk teoretisk synvinkel tills slutligen ett teoretiskt begrepp växt fram som kan användas inom framtida forskning. Genom den teoretiska analysen har vikten av den personliga och kollektiva skuggan i relation till individuationsprocessen belysts, där rituella, mytologiska och filosofiska aspekter står i fokus.

Nyckelord: Rökkatru, paganism, skuggan, Jung, vänstra handens väg, Ragnarök, underjorden, monster, döden

Innehåll

1. INLEDNING	5
1.1 Syfte och Frågeställningar	6
1.2 Bakgrund	6
2 TIDIGARE FORSKNING	11
2.1 Utvecklingen av asatro	11
2.2 Historien och filosofin bakom Dragon Rouge.....	13
2.3 Satan i populärkulturen	14
2.4 Häxkonst och Lucifer	18
2.5 Kvinnans esoteriska roll	19
3 METOD OCH MATERIAL	23
3.1 Digital antropologi -Den digitala antropologiska studien om Rökkatru	23
3.3 Forskningsprocessen enligt grundad teori	25
3.4 Forskningsetiska problem.....	28
4 TEORETISKA PERSPEKTIV	29
5 SKYMNINGENS VÄG	32
5.1 Död och mörker som en viktig del i ”den naturliga cykeln”	32
5.1.1 Neutralitet.....	35
5.1.2 ”Negativitet”.....	37
5.2 Mytologi	39
5.2.1 Gudar som monster	41
5.2.2 Ragnarök	43
5.2.3 Underjorden.....	45
5.3 Utövande	47
5.3.1 OPG (obekräftad personlig gnosis)	50
5.3.2 Vänstra handens väg.....	52
6 SAMMANFATTANDE DISKUSSION	56
6.1 Vad är Rökkatru?	56
6.2 Vilken psykologisk betydelse har kaos och mörker för utövare av Rökkatru?	58
6.3 Generering av ett teoretiskt begrepp.....	60
7 SLUTSATSER.....	62
8 REFLEKTIONER OCH FRAMTIDA FORSKNING	63
8.1 Generella reflektioner.....	63
8.2 Metodreflektion	63

8.3 Framtida Forskning	64
BEGREPP	65
KÄLLFÖRTECKNING	67

1. INLEDNING

“Twilight of the thunder god. Ragnarök awaits.”

– Amon Amarth

Texten ovan kommer från metalbandet Amon Amarth låt *Twilight of the Thunder God*. Låten behandlar åskguden Tors kamp under den fornnordiska mytologins domedagen ragnarök. När man tittar på ordet Rökkatru ser man att grunden av ordet kommer från ragnarök, alltså den slutgiltiga tidsåldern för det fornnordiska mytologiska kosmoset där asarna och vanerna ska strida mot kaosets makter tills de nio världarna förgörs. Gömd inom ordet Rökkatru finns en annan mening, det fornnordiska ordet för skymning, *rökkr*. Ragnarök och skymning är centrala begrepp inom Rökkatru, skuggan av fornnordisk modern paganism. De paganer som utövar Rökkatru lever i mörkret, inom skymningen av de mer traditionella varianterna av modern fornnordisk paganism som exempelvis asatro. Dessa utövare uttrycker sig själva genom detta mörker, genom skuggor och skymning för att dyrka och vörda gudomar som befinner sig utanför exempelvis åskguden Tors makt och regim.

De gudar som dyrkas av utövarna hade inga tempel, nämns knappt inom källorna och sågs senare som demoner och monster. Det är dessa gudomar och deras tillbedjare som undersöks inom denna studie. Studien passerar gudarnas skymning för att ge dessa paganska utövare en plats i ljuset inom ett forskningsfält som knappt har berört detta ämne. Man kan länka Rökkatru till många begrepp och olika aspekter av de mer mörka och förbjudna religiösa upplevelserna som finns inom vår värld. Vänstra handens väg, ockultism, Satanism, monsterdyrkan är bara några få exempel som kan länkas till Rökkatru som livssyn. Det denna studie har fått fram är att ett begrepp befinner sig högst över dem alla, skymningen, gudarnas skymning, där monster, skuggor och kaos regerar. Genom studiens gång kommer vi se varför utövarna av Rökkatru lägger vikten på skymningen och det mörka som koncept. Det är inom mörkret som förbjuden visdom finns, där monsterlika gudomar lurar redo att dela med sig av denna visdom för att utveckla och förbättra människan på det andliga planet. Genom skymningen träder dessa gudomar fram för att stärka mänskligheten och släppa lös de kedjor som har bundet vårt släkte. Gudar som Loke och gudinnor som Angrboda, kaosets suveräner är två exempel på de gudomar som vördas och dyrkas inom Rökkatru. Det denna studie för fram är att kaos inte behöver vara en negativ faktor i världen, utan att det är en del av den naturliga cykeln.

1.1 Syfte och Frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka den moderna nypaganska livssynen Rökkatru och dess filosofi ur ett jungianskt perspektiv.

De frågeställningar som kommer ställas mot materialet är följande:

- Vad är Rökkatru?
- Vilken psykologisk betydelse har kaos och mörker för utövare av Rökkatru?

1.2 Bakgrund

För att förstå Rökkatru som livssyn måste man först bearbeta några centrala religiösa och ockulta koncept som kan ses som de byggstenar som utformar det metaforiska tempel som är Rökkatru som livssyn. Den första av dessa byggstenar är modern paganism också kallad nypaganism. Christopher Partridge skriver i boken *The Re-Enchantment of the West* att paganism för det mesta behandlar fenomenet polyteism, med det menas att man som troende har flera gudar och gudinnor i fokus som man antingen tillber eller rådfrågar gällande vägledning inom sitt andliga liv (Partridge, 2004, 79). Paganism har även en rituell basis, det betyder att det inom paganism oftast finns ett prästskap och det religiösa arbetet är kopplat till riter och symboler, inom paganism läggs det även fokus på den egna religiösa kalendern som uppmärksammar olika festivaler (Partridge, 2004, 79). Gällande den paganska verklighetsbilden ser de troende på världen och naturen i en viss helhet. Enligt Partridge understryker paganer både det vackra med naturen och det faktum att naturen även är en brutal plats.

Detta tankesätt är inspirerat av den polaritet som finns inom den naturliga världen, tankesättet behandlar världsliga naturliga fenomen som våren, hösten, livet och döden, ljuset och mörkret. Paganer ser på mörkret som en nödvändig funktion av den naturliga världen, som exempelvis vintern och natten, i paganers ögon ser man alltså inte på det mörka inom världen som något ont eller illvilligt (Partridge, 2004, 79). En annan byggsten som har en vikt inom Rökkatru är den fornnordiska religionen som även kan kopplas till modern nypaganism. Gro Steinsland skriver i boken *Fornnordisk religion* om hur den fornnordiska religionen också kallad hedendom är en form av religion eller en religionsgruppering som har haft sin utformning under ett ytterst långt tidsspänn och

Steinsland menar idéer som utformar mytologin och de ritualer som finns inom fornnordisk religion kan ha sina spår inom indoeuropeisk forntid men även att mytologin och ritualerna kan ha sin basis inom norden där kulturmöten mellan de nordiska folken och världen runt omkring dem kan vara en betydande faktor (Steinsland, 2007, 12). Steinsland skriver att den fornnordiska religionen är en typisk så kallad folkreligion. En folkreligion är en slags livssyn som har utformats och växt fram genom de traditioner och historia som finns inom en viss folkgrupp. Religionen är djupt integrerad i den kultur som finns inom folkgruppen och enligt Steinsland betyder detta att om man som individ tillhör folkgruppen så tillhör man även den religiösa gemenskapen. Det som karaktäriserar folkreligioner är att de gudomar som dyrkas har en stark koppling till den andliga folkgruppens eget territorium. Inom en folkreligion tar de andligas livssyner inte uttryck i form av dogmer eller lärosystem utan via den gemensamma kulturen. Inom folkreligion känner man som andlig individ igen att det finns gudomar bortom ens egen kultur och folkgrupp som är lika mäktiga och levande som sin kulturs gudomliga makter (Steinsland, 2007, 30). Det latinska ordet "paganus" dök upp som en slags beteckning för "icke-kristna" under 300-talet eller ännu tidigare enligt Steinsland (Steinsland, 2007, 11).

Ordet pagan som man känner till idag verkar då ha sina rötter i den latinska beteckningen för icke-kristna. Man kan även länka det paganska sättet att se på världsalltet med den fornnordiska religionen, specifikt då dess mytologiska berättelser. Steinsland menar att enligt socialantropologen Claude Lévi-Strauss finns det en allmän logik som är själva grunden till de myter som finns runt omkring i vår värld. Enligt Steinsland menar Lévi-Strauss att inom den mytologiska världen finns det alltid en ständig kamp och spänning mellan olika polära extremer, exempel som ges av Steinsland är liv-död, kaos-kosmos, naturkultur, man-kvinna (Steinsland, 2007, 95). Detta synsätt på myter som utarbetats av Lévi-Strauss kan länkas till det Partridge skriver om hur paganer ser på världen, med fenomen som exempelvis sommar och vinter som lever i en viss naturlig symbios med varandra där båda behövs för att agera som nödvändiga funktioner gällande den världsliga cykeln (Partridge, 2004, 79). Inom den fornnordiska mytologin har gudar och jättar centrala roller, dessa beskrivs av Steinsland som två maktgrupper och mot poler inom den universella kosmologin. Gudarna ses som reglerande, skapande och upprätthållande kosmiska makter medan jättar är den maktgrupp som är kaos förkroppsligat, men som inte kan ses som rent destruktiva varelser enligt Steinsland och har en representativ faktor som en slags motbild till gudarna, en annan typ av ordning utformad ur kaos (Steinsland, 2007, 152). Bland gudamakterna finns det två olika huvudgrupperingar, den grupp som utgör det största antalet gudomar är asarna.

Bland asarna är den gud som fått störst uppmärksamhet Oden som även var den mäktigaste av asarna. Oden är en av de äldsta gudarna inom mytologin, hans mor är en jättinna som födde honom under urtiden och tillsammans med sina bröder skapade han världen men även själva mänskligheten och han ses som diktkonstens gudom (Steinsland, 2007, 178). Oden som gud är även starkt kopplad till krig och död då han regerade Valhall från sitt högsäte som kallades Lidskjalf, Valhall är de fallnas hall, alltså dödsriket som de fallna krigarna anlände till då de stupat i strid (Steinsland, 2007, 194). Som gud kan Oden även ha en annan koppling till döden i form av dess mystiska dimension och ses därmed som en slags visdomsgud (Steinsland, 2007, 200). En annan viktig gudom bland asarnas rang är Tor vars viktigaste kosmologiska uppgift är att upprätthålla den världsliga ordningen och han ses då som huvudmotståndare till de kaotiska jättarna (Steinsland, 2007, 214). Tor kan också länkas till fruktbarhet där han på sin vagn dragen av två bockar färdas över himlavalvet och genom färden tillförsäkrar regn och gröda åt bönder (Steinsland, 2007, 215). Tor har även i myterna en rivalitet med Midgårdsormen då de båda möter varandra under flera tillfällen och kommer att under Ragnarök slutligen döda varandra i en kamp (Steinsland, 2007, 221).

Den tredje viktigaste gudomen på ett rent mytologiskt plan bland asarna är Balder, en son till Oden och gudinnan Frigg och beskrivs av Steinsland som ljus och rättfärdig, den mest kända myten om guden Balder är hans död, en myt som kan ha varit känd även innan det man idag kallar för vikingatiden (Steinsland, 2007, 229). Den andra gruppen av gudomar som är en viktig del inom fornnordisk mytologi och religion är de gudomar som kallas vanerna. De enda vaner man väl känner till är Njord som inom myterna agerar som far till syskonen Frej och Freja (Steinsland, 2007, 155). Njord som gudom kan länkas till kusten men även fiske och hav, Njord styr över vind och väder och han bor i en plats som kallas Noatun (Steinsland, 2007, 156).

Under vikingatiden blev guden Frej en av de mäktigaste gestalterna inom religionen (Steinsland, 2007, 163). Frej som gudom har en stark koppling till erotik och sexualitet då han oftast ses som en fruktbarhetsgud (Steinsland, 2007, 164). Freja som inom myterna agerar som syster till Frej kan ses som nordens stora gudinna under vikingatiden. Som gudinna kan Freja likt sin bror länkas till sexualitet, erotik och vällust som en fruktbarhetsgudinna (Steinsland, 2007, 169). Freja har även en koppling till den magi som inom den fornnordiska religionen kallas för sejd då hon var den allra första sejdmästaren och lärde ut den magiska tekniken till Oden. Tillsammans med Oden delar hon även uppgiften gällande utdelningen av de döda, då hon ges hälften av de som dör i strid till sin gård, Folkvang (Steinsland, 2007, 173). Inom mytologin återfinns man även figurer som Loke, en

gestalt som kan beskrivas som bisarr, burlesk, infam och lömsk men även som intelligent, lekfull och full av olika slags upptåg. Loke som gestalt kan ses som en negativ kraft inom den mytologiska gudavärlden då han ligger bakom guden Balder död (Steinsland, 2007, 254). Som en form av denna negativa kraft har Loke även fått barn med en jättinna, Angerboda. De barn som avlades fram ur denna union är inom mytologin de tre hemska gestalterna som går under namnen Midgårdsormen, Hel och Fenrisulven. Redan sagt är att Midgårdsormen kommer bli den mäktiga guden Tors baneman under Ragnarök, Fenrisulven agerar samma roll för Oden, medan Hel är en mer negativ variant av en dödsrikesregent, en blåsvart härskarinna som inger skräck (Steinsland, 2007, 255). En annan sten som kan bygga upp Rökkatru är de västerländska livssynerna som behandlar fenomen som demonologi och satanism. Christopher Partridge skriver i volym 2 av *The Re-Enchantment of the West* om hur i dagens moderna västerländska samhälle har det demoniska blivit så kallat ikoniskt.

Partridge menar att det demoniska eller monstruösa "andra" är en närliggande faktor gällande hjärtat av den moderna västerländska ockulturen som Partridge kallar det intresse som växt fram gällande det ockulta i modern tid och det demoniska har blivit väldigt attraktivt för moderna västerlänningar (Partridge, 2005, 208). Kopplat till demonologi och det Partridge kallar "mörk andlighet" finns Satanism. Inom Satanism finns många olika grenar, den huvudsakliga är LaVeyansk Satanism, utformad av Anton LaVey enligt Partridge under *Walpurgisnacht* 30 april 1966. Walpurgisnacht eller Valborgsmässoafton är enligt Partridge den viktgaste festivalen gällande magi och häxkonst. Under just den kvällen meddelade LaVey formationen av The Church of Satan (Partridge, 2005, 224).

LaVey förklarade under formationen att "Satans tidsålder" var kommen och han gav sig själv titeln "Den Svarta Påven". Detta blev enligt Partridge begynnelsen för den mest välkända och influerande satanistiska organisationen (Partridge, 2005, 225). Det som karakteriserar LaVeys form av Satanism är att den är en egocentrisk andlighet med sin grund i en ateistisk syn på omvärlden. Genom sina ritualer försöker LaVey endast stimulera känslor och höja upp jaget (Partridge, 2005, 224). Bortom LaVeys förståelse av Satanism finns även de individer som kallas "traditionella satanister" alltså personer som tror på någon form av varelse eller gestalt som kallas Satan. Dessa "teistiska satanister" har oftast inte en traditionellt kristen syn på Satan, den kristna guden eller demoner. Partridge skriver att en sådan teistisk satanist menar att Satan inte bara är en symbol utan en varelse som förtjänar respekt och även att bli "dyrkad" (Partridge, 2005, 226). Under året 1975 lämnade arméofficieren Michael Aquino The Church of Satan för att grunda dess huvudsakliga rival inom den satanistiska sfären, *The Temple of Set*. Inom The Temple of Set är Set eller Satan

förstod att vara många olika saker. Vissa enligt Partridge menar att Set/Satan är en ”verklig gestalt”, en ”okroppslig varelse”, en ”varelse som lever inom metafysiken” eller även ”denna världes herre”. Andra ser Set/Satan som den ”arketypiska rebellen”, den ”ultimata principen av manlighet”, en ”figur som representerar stolthet, egenintresse och självtillfredsställelse” och Set/Satan ses även som ”drivkraften gällande mänsklig evolution”. Partridge menar även att många traditionella satanister förstår Satan som en rebellisk, självbetjänande gestalt men inte exakt som den redan nämnda demoniska eller monstruösa ”andra” utan de ser Satan som en gudom som kan ses som vänskaplig och som en gudom som delar ut visdom till de individer som strävar efter visdom (Partridge, 2005, 227). Ytterligare en byggsten som är länkad till satanism är den tradition inom magi som kallas ”the left hand path” eller ”den vänstra handens väg”. Inom vänstra handens väg finns enligt Partridge betoning på det ceremoniella och det rituella gällande magi. Magi inom den vänstra handens väg ses oftast inom termer av olika vägar att förändra världen genom sin egen vilja.

Enligt Partridge menar Michael Aquino att det finns ett objektiva universum och ett subjektiva universum. Det objektiva universumet menar Aquino är den naturliga världen, medan det subjektiva universumet är individs personliga perspektiv. Enligt Aquino kan man som magiker inom den vänstra handens väg påverka det subjektiva universumet för att kunna göra förändringar inom det objektiva universumet. Ceremoniell magi har en effekt på det subjektiva universumet, där man som magiker höjer makten inom sig själv och därmed ökar man effekten av ens egen vilja på det objektiva universumet (Partridge, 2005, 229).

Den sista byggstenen som denna studie nu utformar för att förstå bakgrunden till Rökkatru är religion på internet. Partridge skriver att informationsteknologi oftast har blivit förstådd genom termer av religiös myt, mystik och esoterism, Partridge menar att inom cyberrymden har slöjan mellan det andliga och det materiella blivit särskilt tunn och kan därför lätt passeras igenom (Partridge, 2005, 155). Partridge skriver att den paganska andligheten som frodas på nätet kombinerar den decentraliserande kraften som karaktäriserar det aktuella stadiet av mänsklig utveckling, den återupplivande makten av andlig utövning och den utvecklingspotential som finns bland modern teknologi (Partridge, 2005, 155–156). Enligt Partridge finns det två olika former av det han kallar teknopaganer, det finns de paganer inom cybervärlden som är mer kopplade till den kreativa sidan, de använder sig av dans, musik, visuell konst, upplevelser inom mystiken, inhemska religioner och exempelvis stamsamhällen. Medan den andra varianten är mer gnostisk i hur de använder sig av teknologin, de intresserar sig för cyberrymden och det Partridge kallar teknognosis (Partridge, 2005, 159).

2 TIDIGARE FORSKNING

Tidigare forskning inom ämnet Rökkatru är allt som allt icke existerande. Detta avsnitt behandlar därför forskning som indirekt kan kopplas till ämnet och studien i helhet.

2.1 Utvecklingen av asatro

En forskare som har studerat kring den moderna nypaganismen, då specifikt kontemporära nypaganska rörelser som fornsed eller asatro, livssyner som behandlar dyrkan och vördnad av de fornnordiska gudomarna som exempelvis Oden, Tor och Freja är professorn i skandinavisk litteratur, Stefanie von Schnurbein med sin bok *Norse Revival: Transformations of Germanic Neopaganism*. Schnurbein använder sig av termen asatro för att kunna skilja mellan moderna religiösa grupperingar och det större historiska fenomenet som Schnurbein benämner som ”Germansk nypaganism” (Schnurbein, 2016, 11). Författaren använder alltså asatro för att benämna de moderna paganska grupperna. Schnurbein skriver att utformandet av asatro som religion kan delas in i två perioder. I den första perioden utvecklas de grundläggande faktorerna under 1970-talet och 1980-talet, där de första grupperna som kan kalla sig själva asatro börjades etableras i länderna Island, Sverige, Norge, Storbritannien och USA. Denna etablering har enligt Schnurbein en koppling till den neoromantiska *völkisch* traditionen, German Faith rörelsen, ariosofi och Odinism, som under 1970-talet omgrupperade och fick ett yngre medlemskap än tidigare.

Denna första period präglades av kontroverser som skulle börja formulera asatro vidare som religion och genom ett gradvist skifte omformades asatro från att bearbeta rasreligioner till att ha en mer etnisk fokus (Schnurbein, 2016, 54). Den andra perioden fokuserar på religionens etablering och konsolidering under 1990-talet och 2000-talet. Här nådde kontroverserna under första perioden gällande den etniska fokusen sin kulmen, detta började en process inom asatro där reformation och anpassning till omvärlden var av vikt. Schnurbein menar att under denna period började en mer antirasistisk asatro att ta sin form (Schnurbein, 2016, 54). Schnurbein skriver att inom den svenska religiösa miljön fanns det mer liv och religiös mångfald då det kommer till asatro, detta inkluderade enligt Schnurbein allt från löst sammanhängande nätverk till hierarkiska initierande grupper, men även ’new age’ tolkningar och antirasistiska tolkningar av de nordiska folken till nationalistiska varianter av asatro.

En antirasistisk grupp som var viktig gällande formationen var det neoshamanska nätverket *Yggdrasil*. Detta paganska nätverk växte fram ur en liten grupp från Stockholm, denna grupp fascinerades av shamanism utifrån populariteten av verk från Carlos Castaneda, en författare vars verk behandlar olika former av shamanism. Yggdrasil som grupp lanserade en journal, Gimle och utvecklade ett så kallat "Nätverk för Nordisk Shamanism" under året 1982. Enligt Schnurbein utformade sedan Yggdrasil kollektivt den moderna nypaganska, svenska variationen av den fornnordiska magin sejd som nämns i bakgrundsavsnittet av denna studie (Schnurbein, 2016, 61). Schnurbein skriver att asatroende grupper under det tidiga 1990-talet hade etablerade sig själva som små och starkt kontroversiella deltagare inom det alternativa religiösa spektrumet. Organisation gällande dessa grupper skiftade från stängda ockulta strukturer inom ordnar och initierande organisationer till de grupper som är mer öppna, samhällsbyggande religiösa grupper (Schnurbein, 2016, 62).

Under 1990-talet och 2000-talet såg länder utformandet av nya grupper inom asatro, tillsammans med några av de äldre grupperna integrerade dessa in i huvudströmningarna av samhället och grupperna siktade in sig på att kunna bli igenkända som officiella religiösa organisationer av olika statliga myndigheter. Vikten gällande religionen i helhet lades på de ursprungliga källorna och akademisk teori för att kunna rekonstruera den förkristna religionen (Schnurbein, 2016, 63). Den negativa uppmärksamheten från media som lade sin fokus på det rasistiska spektrumet av den germanska nypaganismen var den huvudsakliga faktorn som ledde till en väg mot anständighet och en önskan om normalitet inom religionen enligt Schnurbein.

Utvecklingar gällande rasism och uppmärksamhet från media gjorde att behovet för en klarare avgränsning mellan de asatroende som ser sig som antirasister och de rasister som finns inom den religiösa rörelsen. Denna förändring gällande avgränsning underlättades av den revolution inom teknologi och kommunikation som uppenbarades med hjälp utav skapande av internet. De nya grupperna inom asatro använde sig av internet för att sprida deras idéer, samla medlemmar och fortsätta deras kontroverser, vilket ledde till den tidigare nämnda avgränsningen mellan antirasistiska rörelser och rasistiska rörelser inom religionen (Schnurbein, 2016, 63). Schnurbein skriver gällande individers drag till just asatro att många som Schnurbein har träffat känner en stark påverkan från sin tidigare kristna bakgrund, då de individer som nu är asatroende är mot kristendomen.

Dock har dessa antikristna känslor minskat under åren då kyrkobesökande har minskat inom västvärlden. Schnurbein skriver att många inom asatro dras till religionen på

grund av ”återuppväckta barndomsminnen”. Dessa minnen är oftast kopplade till skönlitteratur kopplad till fornnordisk mytologi, eller till filmer och serietidningar som är kopplad till mytologin och de gudomar som finns inom dess värld. Schnurbein menar att de asatroende som finns inom Skandinavien kan koppla sin tro till utlärandet av eddorna och annan sagolitteratur inom skolvärlden men även till sina föräldrar, farföräldrar och morföräldrar och deras folkliga seder. Med de kopplingar som ens familj och barndom har gällande utformningen av ens religiösa upplevelser inom asatro menar Schnurbein att de andliga menar att religionen säger att de alltid har varit asatroende (Schnurbein, 2016, 89).

2.2 Historien och filosofin bakom Dragon Rouge

I bakgrundsavsnitten nämndes den vänstra handens väg, en form av mörk esoterism som exempelvis kan kopplas till organisationer som Church of Satan och Temple of Set. En forskare som har studerat en av de organisationer som kan kopplas till den vänstra handens väg är Kennet Granholm med sin forskningsartikel, *Dragon Rouge* där just organisationen som har titeln Dragon Rouge diskuteras. Granholm skriver i artikeln att organisationen utformades av en 17-årig individ, Thomas Karlsson som skapade ordern efter en vistelse vid Sagornas torg i Marrakesh, under sitt besök fick Karlsson ett profetiskt uttalande av en mystiker som sa till Karlsson att ”det gamla ska gå under och ett tempel ska byggas åt den röda draken” (Granholm, 2008, 108). Enligt Granholm hade Karlsson sedan unga år mystiska upplevelser och började vid 12 års ålder att utforska den ockulta sfären. Under tonåren formade Karlsson en löst sammansatt grupp av jämngamla personer med intresse för det ockulta, men hade även kontakt med äldre magiker (Granholm, 2008, 108).

Massmedia beskrev Dragon Rouge som en farlig och djävulsdyrkande organisation och likställde den med nynazism. Denna negativa fokus som median lade på organisationen gjorde att Dragon Rouge blev mer selektiva och försiktiga gällande medieframträdanden. En viktig del gällande Dragon Rouges utveckling som religiös organisation var lanseringen av deras första hemsida på internet under slutet av 1990-talet. Hemsidan var viktig gällande värvandet av utländska medlemmar, detta har gjort Dragon Rouge till en stor internationell magisk orden som har ett växande medlemskap inom den västra världen och bortom (Granholm, 2008, 109).

Gällande Dragon Rouges rituella praxis skriver Grenholm att inom ordens korrespondenskurs förklarar Dragon Rouge deras koppling till den tidigare nämnda vänstra handens väg. Orden förklarar den vänstra handens väg som ”kaos, mörker och frihet” och står

i opposition till monoteistiska religioner som finns inom motsatsen av den vänstra handens väg som har benämnts som den ”högra handens väg”. Som en magisk order skriver Granholm att Dragon Rouge givitvis har en magisk ceremoniell grund. Granholm menar att magi på ett traditionellt sätt kan ses som försök till att styra övernaturliga krafter, medan religion kan förklaras som att underkasta sig dessa övernaturliga krafter och att inom Dragon Rouge så värderar man magi högre än religion. Dragon Rouge ser generellt på religion som ett förtryckande fenomen medan magi enligt orden är frigörande och grundaren av orden, den tidigare nämnda Thomas Karlsson ser magi som en slags viljekonst och viljefilosofi (Granholm, 2008, 110).

Enligt Granholm menar de inom Dragon Rouge att den vänstra handens väg som behandlar svart eller mörk magi inte ses som någonting ont eller illasinnat. Mörkret inom magin används av orden som benämning för de gömda aspekterna och de mörka sidorna av det egna psyket och tillvaron (Granholm, 2008, 111). Filosofin gällande kaos och kosmos är centralt inom Dragon Rouge. Kosmos förstås inom orden som helheten av den manifesterade tillvaron, samt de krafterna inom tillvaron som upprätthåller ordning och balans. Kaos enligt Granholm ses som en potential som är i sin natur ickemanifesterande. Denna potential är det som kosmos har sitt ursprung i och kan förklaras som de krafter som bryter ned tillvaron. Båda dessa krafter, alltså kaos och kosmos är nödvändiga då utan kosmos skulle inget manifesteras och utan kaos finns det potential för stagnation i tillvaron. Granholm skriver att när dessa två poler av krafter möts så formas liv och att Dragon Rouge strävar efter att utforska kaos genom mörk magi för att bryta ner negativitet i livet och sedan kunna bygga upp positivitet (Granholm, 2008, 111).

2.3 Satan i populärkulturen

I boken *The Lure of the Dark Side* redigerad av Christopher Partridge och Eric Christianson skriver William R. Telford om hur Satan eller Djävulen har porträtterats inom olika filmer som behandlar Jesus liv, de olika filmer som Telford har fokuserat på är följande, *The King of Kings* av Cecil B. DeMille, *The Greatest Story Ever Told* av George Stevens, *The Last Temptation of Christ* av Martin Scorsese och *The Passion of the Christ* av Mel Gibson. Inom sitt kapitel noterar Telford hur gestalten som benämns Satan porträtteras i dessa filmer, och hur den filmiska Satan kan länkas och kopplas till de traditionella ursprungstexterna som exempelvis den kristna bibeln (Telford, 2014, 89). Telford menar att Satan som man känner gestalten idag utformades först ur intertestamentala litteratur som blivit inspirerad av till

exempel religionen zoroastrism där den världsliga kampen mellan två metafysiska krafter har stor vikt. Inom den intertestamentala litteraturen blir namnet Satan kopplat till en distinkt personlighet. Satan får också här flera olika namn som exempelvis Azazel, Beelzeboul, Belial/Beliar, ”djävulen”, ”den onda”, Mastema, Sammael, Satanail och Semyaz. Telford skriver att Satan nu ses som den största av alla demoner och att hans ursprung är kopplat till ormen i Edens trädgård.

Nya Testamentet ger oss enligt Telford den Satan som är mest familjär, den gestalt som ses som den kristna gudens största fiende inom metafysiken. Namnet Satan förekommer inom Nya Testamentet runt 36 gånger (Telford, 2014, 91). Inom Nya Testamentet blir de syndiga förföriska aspekterna av Satan centrala. Satan beskrivs som ett rytande lejon som stryker omkring eller en gestalt som kan förvandla sig till en ängel gjord av ljus, allt för att förföra oförsiktiga individer. Dessa olika motiv har många filmmakare använt sig av i sina olika verk, enligt Telford. Telford skriver att som demonernas prins är Satan ansvarig för fysisk och moralisk ondska (Telford, 2014, 92). Konst som inspirerats av texter från Nya Testamentet har gett Satan en mer djurisk skepnad som sedan modifierades till en mer mänsklig variant med olika monstruösa egenskaper, som exempelvis vingar ett tecken på hans natur som en fallen ängel. Medeltida kreativitet utformade enligt Telford olika groteska varianter av Satan, där han kombinerades med bilden av en satyr en klassisk pagansk symbol, som gav honom horn och klövar. Under den franska revolutionen blev Satan som en slags heroisk rebell där olika litterära milstolpar markerade denna utveckling, den största av dem var John Miltons *Paradise Lost* eller *Det Förlorade Paradiset*.

Under nittonhundratalet producerades flera olika intressanta och influerande porträtteringar av Satan, enligt Telford. Exempel på dessa är *The Screwtape Letters* av C.S. Lewis och John Updikes roman, *The Witches of Eastwick*. John Updikes roman har gjorts till film, där den amerikanske skådespelaren Jack Nicholson porträtterade en variant av Satan eller Djävulen. Många andra har gjort rollen som Satan, en av dessa är skådespelaren Al Pacino som spelade gestalten i filmen *The Devil's Advocate* där Djävulen går under namnet John Milton. Filmen har element som är väldigt likt legenden om Faust som har använts som motiv i många andra filmiska variationer av legenden (Telford, 2014, 93).

Redan nämnt är att Telford fokuserar huvudsakligen på fyra filmer som involverar Kristus där Satan har en stor roll. Telford börjar med att undersöka *The King of Kings* från 1927 regisserad av Cecil B. DeMille. I filmen porträtteras Satan av skådespelaren Alan Brooks och han dyker upp i filmen efter mindre än en timme. Efter att folket försökt kröna Jesus till kung, flyr han från folksamlingen som samlats omkring honom och ses sedan

ensam i tempelgården. Satan träder här in i bilden och försöker locka Jesus till synd. Telford skriver att den visuella karaktäriseringen av de båda gestalterna är markant. Till skillnad från Jesus är Satan slätrakad och klädd i svart, den svarta klädnaden är enligt Telford i linje med olika sorters folketro och legender, han har även på sig ett flertal halsband, Jesus är i motsats till detta klädd i vitt och skäggig. Telford skriver att denna scens huvudsakliga uppgift är frestelsen som Satan använder gentemot Jesus som handlar om världslig makt, medan andra frestelser är borttagna från scenen, fokuset blir då på den världsliga makten som Satan frestar Jesus med (Telford, 2014, 96). Nästa film är *The Greatest Story Ever Told* från 1965 regisserad George Stevens som enligt Telford var under sin tid den dyraste film som någonsin gjorts. Den svenska skådespelaren Max von Sydow spelade rollen som Jesus i filmen, medan Satan porträtterades av karaktärskådespelaren Donald Pleasence.

Den scen som Telford fokuserar på är igen då Satan frestar Jesus, dock istället utspelar sig scenen i samspel med gospelskådespelerna ute i vildmarken. Scenen inträffar efter drygt en halvtimme in i filmen, då Jesus klättrar upp till en grotta. Scenen som undersöks är Jesus första möte med Satan som inom filmen kallas ”den mörka eremiten”. Eremiten har en fortsatt närvaro under filmens gång, som hälsar Jesus efter att han nått toppen av sitt klättrande. Då Jesus gör entré i Kapernaum hälsar Satan honom som ”Davids son”, han kräver att Jesus stenas efter att gudasonen blir avvisad av folket i Nazareth, han sitter bredvid Petrus före hans förnekelse och ropar att Jesus måste korsfästas när han står i Pontus Pilatus domstol (Telford, 2014, 97). Satan porträtteras i filmen som en flintskallig medelålders man klädd i en sliten svart eller mörkgrå nunnedräkt.

Den mörka eremiten advocerar för ett enkelt liv fullt av materiella njutningar då Jesus möter honom vid grottan. Gällande det Satan står för i filmen, menar Telford att det verkar vara materialism då kopplat till konceptets förföriska makt och även dess konsekvenser (Telford, 2014, 98). Den tredje filmen som Telford undersöker i kapitlet är *The Last Temptation of Christ* från 1988 regisserad av en av Hollywoods mest framstående filmmakare och regissörer, Martin Scorsese. Filmen är baserad på boken av samma namn, som har som tema att utforska den dualistiska substansen av Kristus. Man möter Satan inom drygt lite mindre än en timme in i filmen. Detta möte behandlar tre frestelser av Satan gentemot Jesus under 40 dagar och nätter ute inom vildmarken. Satan under dessa frestelser frammanar sig själv först i form av en orm, sedan ett lejon, en kolumn av eld och även som yxan tillhörande Johannes Döparen och livets träd. Medan Satan befinner sig i skepnad av en orm säger han till Jesus att gudasonen är ”precis som Adam”, ett eko av den kristna skapelsemyten. Ormen uttrycker sig här med Maria Magdalenas röst, en reflektion av lockelserna av giftemål, barn

och ett mer vardagligt liv, vilket är Jesus ultimata test under filmens gång, enligt Telford (Telford, 2014, 99). Det som väcker intresse för Telford är att filmens Satan har en kvinnlig röst och huvudsakligen tar en liten flickas skepnad, en variant av ljusets ängel. Telford menar att Scorsese använder Satan och dennes frestelser som ett sätt att utforska Jesus psyke, då specifikt hans sexuella känslor och hans frustrationer kring just känslor och familjeliv (Telford, 2014, 100).

Telfords sista exempel gällande Satans roll inom filmvärlden är *The Passion of the Christ* från 2004 regisserad av Mel Gibson. I filmen porträtteras Jesus av skådespelaren Jim Caviezel, medan Satan porträtteras av en kvinnlig skådespelare, Rosalinda Celentano. Satan inom filmen är en androgyn gestalt och Telford menar att denna variation är passande inom dagens moderna samhälle där ondska inte behöver vara könsspecificerad (Telford, 2014, 100). Satan i filmen har rakade ögonbryn och en stirrande blick, Telford menar att med sina målade ögon, läppar och långa naglar är Satan i filmen nästan erotiskt laddad och även underligt vacker eller ingivande.

Satan i filmen verkar enligt Telford vara associerad med det dekadenta, det horribla och det äckliga inom världen. Den androgyna gestalten har en krälände mask i näsan och en orm som träder fram ur gestaltens mantel. Satan inom filmen verkar enligt Telford vara en mer objektiv figur istället för en mer subjektiv sådan, då man som tittare av filmen bjuds in till en mer metafysisk förståelse av ondska istället för en psykologisk variant (Telford, 2014, 101). Slutligen menar Telford att i den scenen där Jesus blir piskad av romerska soldater då man ser Satan bärande på ett demoniskt barn så kan Satan och barnet vara en slags pervers variant av den heliga familjen, alltså bilden av jungfrun och barnet. Inom scenen ser man enligt Telford en slags diabolisk familj som står i opposition med den heliga treenigheten av jungfru Maria, Maria Magdalena och Jesus (Telford, 2014, 102). Telford skriver som slutsats att Satan och dess groteska barn är en slags ondskefull variant av ”jungfrun och barnet” (Telford, 2014, 103).

2.4 Häxkonst och Lucifer

Fredrik Gregorius skriver i kapitlet benämnt ”Luciferian Witchcraft” från boken *The Devil’s Party* ”luciferisk häxkonst”. Gregorius skriver att sedan 1990-talet har bilden av häxkonst blivit mer och mer positiv på grund av den positiva uppmärksamheten som media har gett den religiösa traditionen. Denna bild har förändrats efter att historiskt har varit kopplat med olika former av djävulsdyrkan. Häxan har enligt Gregorius varit den arketypiska bilden av den utstötta, alltså den personen som blivit utesluten ur det större samhället, men även en slags syndabock för tillfällen då skörden misslyckas och många andra av mänsklighetens motgångar (Gregorius, 2013, 229). Gregorius menar att häxkonst och satanism båda är delar av en större religiös rörelse där man behandlar om kulturella symboler, bilder och namn som kan ses som så kallat diaboliska av den huvudströmmande kulturen. Gregorius skriver även att gestalten Lucifer kan ses agera som en slags korsningsgudom mellan det ickesataniska och det sataniska gällande olika tolkningar av häxkonst (Gregorius, 2013, 230).

Gregorius kopplar Lucifer till olika varianter av häxkonst först i form av termen Luciferisk eller Luciferian. Med Luciferisk betonas den ickekristna varianten av gestalten som inom satanism bär namnet Satan, där man som religiös integrerar gestalten in i nya mytologiska och religiösa sammanhang, många av dem av pagansk natur (Gregorius, 2013, 231). Gregorius skriver att Lucifer som en beståndsdel inom häxkonst dyker upp i Charles Godfrey Lelands verk, *Aradia*. Verket behandlar en religion som skiljer sig åt från Gerald Gardners Wicca när det kommer till häxkonst, då inom *Aradia* finns det beskrivningar av ritualer där förbannelser är ett stort tema i stället för de karmalagarna som finns inom Gardners Wicca. Verket fokuserar inom sin mytologi på *Aradia* som enligt texten är gudinnan Dianas dotter.

Lucifer dyker upp som Dianas bror i texten och ses som både en solgud och en mångud (Gregorius, 2013, 232). Inom den mytologiska bilden som byggs upp inom Lelands verk kommer Diana före Lucifer, med det menas att hon formas som varelse före honom och han i sin tur skapas från henne. Lucifer ses som Dianas tvillingbror, men även som hennes reflektion. En sexuell lust växer inom Diana för hennes bror och de båda stiger ned till jorden. Gregorius menar att detta har ytterst lite att göra med Lucifer inom kristendomen, ändå så handlar Lucifers undergång om gestaltens högmod och stolthet. Efter att ha jagat efter Lucifer charmar Diana honom och de båda blir ett par gudomar som bestämmer mänsklighetens öde (Gregorius, 2013, 233). Gregorius menar inom kapitlet att utan så kallad romantisk satanism och sekularisering av olika religiösa symboler inom västvärlden, skulle inte religioner som

Wicca ens existera och menar att då tron på Satan eller Djävulen behövde bli relativistisk så behövde också magi och häxkonst bli det (Gregorius, 2013, 236).

Gregorius skriver att Gerald Gardners konstruktion utav häxkonst, alltså Wicca blev den mest framgångsrika varianten av den religiösa traditionen, men att Gardner inte var den enda som hävdade att ha kännedom om häxkonst och att det dök upp konkurrenser som menade att de hade kännedom om den autentiska traditionen gällande häxkonst (Gregorius, 2013, 236–237). En av dessa konkurrenser var Robert Cochrane som utformade en shamansk och mindre formell metod gällande häxkonst. Cochranes förbund fick namnet ”The Clan of Tubal-Cain”, deras tro behandlade en treenig gudinna som kallades Den Vita Gudinnan och en behornad manlig gud som var kopplad till eld, döden och fruktbarhet medan gudinnan var kopplad till en grupp av element. Förbundet fick sitt namn från den bibliska Cains son, Tubal-Cain, som enligt legenden var världens första smed (Gregorius, 2013, 237).

The Clan of Tubal-Cain splittrades, en av de splittringsgrupper som formades då var en brittisk sådan som leddes av en kvinna, Shani Oates. Då Cochrane aldrig använde namnet Lucifer i sina skrifter så var Oates tydligare med sin koppling till Lucifer och Luciferiskt tänkande. Inom Oates verk benämnt *Tubelo's Green Fire* nämns Lucifer ofta och Oates relaterar även termen ”Luciferianism” gällande hennes egna magiska system. Gregorius skriver att även om Oates avfärdar den kristna kopplingen som Lucifer har är hennes och andras bild av gestalten klart baserad på myter funna inom kristendomen (Gregorius, 2013, 238). Enligt Gregorius kopplar Oates Lucifer till myten om den Heliga Graal och andra legender. Lucifer blir här en form av intelligens som vägleder mänsklighetens evolution. Detta är inte bara relaterat till evolutionen utav mänskligheten, framförandet av kulturen och som Gregorius förklarar det ”det gömda ljuset och den gnostiska principen av pleromisk förvandling”. Relationen sträcker sig även till överföringen av makt inom traditionell häxkonst (Gregorius, 2013, 239).

2.5 Kvinnans esoteriska roll

Religionshistorikern Manon Hedenborg White skriver i sin doktorsavhandling, *The Eloquent Blood* om den Thelemska gudinnan, Babalon. White skriver att gudinnan Babalon först framande sig själv för ockultisten Aleister Crowley uppslukad i en blodröd eld och att Crowleys skrifter och rituella arbeten med gudinnan efter detta engagerade sig grundligt med teman gällande det White kallar erotisk förödelse och upplösningen av självet i en slags union

med det andra. White skriver att Babalon som gudinna var ursprungligen tänkt av en manlig queer ockultist i form av Crowley, en man som hade motsägande attityder gällande kön, Babalon har sedan förvandlats genom 1900 och 2000 talen av många ockulta författare och utövare som alla har olika könsidentiteter som inkluderar kvinnor och HBTQ individer som har inom sina skrifter utarbetat fram diskurser som kan relateras till feminism, men även till queer och transpersoners frågor och problem (White, 2017, 440).

White skriver att inom Crowleys skrifter är Babalon som gudinna kopplad till förgörelsen av egot, en slags mystisk erotisk förstörelse genom en passionerad union med det oändliga. Gudinnan Babalons oändliga skökande är enligt White en form av symbolisk helighet och gudinnan kan både ses som det feminina målet gällande den initierande processen av att korsa *Avgrunden*, som adepten, alltså den individ som har löst upp sin individualitet måste förenas med och den symboliska attityd som är nödvändig för att segra inom och hålla kvar en position som Magister Templi (White, 2017, 441). Det White beskriver som ”The Scarlet Woman” är både en slags titel för gudinnan Babalon och ett slags utbytbart ämbete som Crowley tillskrev sina viktigaste kvinnliga älskare och magiska partners, dessa sågs som de mänskliga företrädarna för gudinnan Babalon (White, 2017, 442). Gällande det redan nämnda narrativet av att korsa Avgrunden, skriver White att initiatörer oavsett deras kön ser på gudinnan Babalon både som en feminin kraft som står utanför självet och som en symbol som initiatörerna måste efterlikna (White, 2017, 443).

Babalon som gudinna framträdde först en gudinna inom Crowleys verk *The Vision and the Voice*, inom verket utforskade Crowley det White kallar ”Enochian magic” (White, 2017, 146). White skriver att gudinnan Babalon har en viktig närvaro inom stora delar av verket *The Vision and the Voice*. En så kallad *apokalypsens kvinna* nämns på tidigare ställen inom verket innan Babalon nämns vid namn och Crowley skriver inom senare verk att han inom tidigare visioner mött avatarer av gudinnan (White, 2017, 147). White skriver att Crowley fick en vision av en ängel som bar på en amfora och som stängde munnen på ett lejon. I visionen ryter lejonet och frågar: ”Vem skall rida mig om inte Styggelernas Kvinna?” enligt White menar Crowley att detta lejon bär på ”ett spjut som är otuktens kopp”. Enligt White är dessa uttalanden klara referenser till den bibliska Johns vision av Babylon och Odjuret. White menar att Crowley senare identifierar den manliga ängeln som en avatar av gudinnan Babalon och lejonet som symbolen för Odjuret, 666. Crowley relaterar interaktionen mellan lejonet och ängeln till ett Styrkans kort inom Tarot, som konventionellt avbildar en kvinna som befinner sig vid ett lejon. Crowley menar att denna kvinna också är den redan

nämnda "Scarlet Woman" som rider på honom i en ny skepnad, gudinnan Babalon förbereder Crowley i sin nya form som Odjuret (White, 2017, 148).

Sammanfattning av Tidigare Forskning

Det som var av intresse gällande den tidigare forskningen som denna studie berört var hur mycket av det författarna behandlar kan ses som en variant av den vänstra handens väg. Från det Schnurbein skriver om hur individer inom asatro tagit en religiös riktning bort från kristendomen till det White skriver om den Thelemska gudinnan Babalon, så finns det enligt mig en röd tråd genom denna forskning som tyder på att fenomenet som populärkultur, fornsed och ockultism genomsyras av den vänstra handens väg. Det finns inom de ämnen som forskningen behandlar ett avståndstagande från kristendomen och den högra handens väg som kan kopplas till den tron och andra Abrahamitiska religioner.

Det viktigaste som studerats genom denna forskning enligt mig är utvecklingen som kan ses som aspekter av den vänstra handens väg. Utvecklingen av asatro från vad som kan ses som en rasistisk grund till en rörelse som senare tar avstånd från den tidigare rasismen, den utveckling som kartlagts över Satans roll i olika populärkulturella verk, utvecklingen av häxkonst som involverar gestalten Lucifer och utvecklingen av gudinnan Babalon. Dessa olika utvecklingar kan även som jag ser det kopplas till en rebellisk natur, Satan eller Lucifer kan ses som den arketypiska rebellen, de paganer som utövar asatro är rebelliska gentemot den kristna normen och Babalon verkar som en kvinnlig och sexuell rebell som står emot samhällets normer gällande kön och sexualitet. Det som saknas inom forskningen specifikt gällande vissa av dessa verk enligt mig är just utövande, ritualer och gällande Whites bok, det mytologiska aspektet av det författaren bearbetar.

Ritual och mytologi går i många fall hand i hand som jag ser det, där mytologin kan förklara vissa rituella beteenden. I *The Eloquent Blood* finns en stark filosofisk inramning av hur Babalon som gudinna används av Crowley och moderna Thelemiter, det finns även beskrivningar gällande vissa rituella beteenden kopplat till gudinnan. Men enligt mig får man knappt någon bild av vad Babalon är gudinna över förutom gestaltens sexuella natur, inte heller får författaren fram ett ramverk för hur gudinnan fungerar på det mytologiska planet som Crowley troligen byggt upp inom religionen Thelema. *The Devil's Party* saknar inte de

mytologiska inslagen som fattas från *The Eloquent Blood*, men Gregorius kapitel går inte in på djupet gällande den rituella sfären alls enligt min mening.

Slutligen har vi det som jag tycker är inkorrekt gällande det forskningen framför. I Telfords analys av Mel Gibsons film *The Passion of the Christ* beskriver författaren den androgyna Satan som att ha målade ögon, läppar och naglar. Detta kan låta som en småsak om man jämför med den större helheten, men enligt mig är denna detalj rätt så viktig då Telfords beskrivning av denna version av Satan är rent av fel. Satan i filmen har rakade ögonbryn, men även ett rakat huvud och gestalten saknar det smink och nagellack som Telford beskriver. Detta ger oss en helt annan bild av denna variant av Satan, istället för att verka som en ondskefull förförare, ser man istället en bild av en slags förvrängd eller nästan onaturlig kvinnlig gestalt som utmanar den stereotypiska bilden som finns av det kvinnliga. Enligt min mening skulle endast vissa individer som har specifika preferenser gällande sexualitet se denna Satan som en erotiskt laddad gestalt, det finns erotik där, men inte en tydlig sådan som Telford beskriver det som.

Istället för en stereotypisk, vacker kvinna full av smink, nästan vampyriskt vacker i sin uppvisning ser jag denna Satan som en rebellisk punkfigur, en sådan individ som inte är vacker inom det vardagliga utan som sticker ut och får en att studera gestaltens skönhet på djupet då det först inte är någonting som riktigt stämmer med skönheten som utstrålas. Detta är enligt mig vad regissören ville få fram med den version av Satan vi ser i filmen, gestalten som framförs är en utmanade sådan, förförisk på det specifika djupet men inte på ytan. Den Satan vi ser i filmen är endast förförisk för de individer som kan tänkas vända sig till mörkret, de som vågar träda ner i avgrundens djup likt det White skriver om gudinnan Babalon.

Gällande Schnurbeins ställningstagande om att den tidiga asatron var uppbyggd av rasistiska värderingar och filosofier, så har hon rätt på den fronten enligt mig när det kommer till den generella bilden av asatros begynnelse. Som jag ser det kommer många av dessa tidiga organisationer från en rasistisk bakgrund med influenser från exempelvis Wagner, Guido Von List eller till och med Julius Evola. Men detta betyder inte att gruppernas tänkande har stagnerat sedan deras skapande och utformande. Medan många grupper har förfallit eller stagnerat, har många andra grupper utvecklats från att ha rasistiska synpunkter till att innefatta mer progressiva tankesätt. Att generalisera den tidiga asatron som fullt ut rasistiskt är enligt mig en överdrift, då flera grupper visar utveckling mot ett tänkande som inte uttrycker sig politiskt utan uttrycker sig genom vördnad av individer som jämlikar.

I nästa kapitel av studien kommer jag behandla de metoder som jag valt att bearbeta forskningsmaterialet genom och även lägga fram några forskningsetiska problem.

3 METOD OCH MATERIAL

I detta avsnitt kommer jag att behandla det material som jag har använt mig av och hur jag har bearbetat det metodiskt. Här tar jag bland annat upp material från internet och digital antropologi. De metoder som använts för att samla in och bearbeta materialet diskuteras. Avsnittet kommer även gå in på hur materialet samlats in och använts inom studien. Jag kommer även att gå in på forskningsetiska problem som kan uppstå.

3.1 Digital antropologi -Den digitala antropologiska studien om Rökkatru

Den digitalt antropologiska forskning som jag har utfört i denna studie tar inspiration från boken *Netnografi* av docenten Martin Berg. Berg skriver gällande netnografi att begreppet växt fram som ett slags svar olika utmaningar som dykt upp när det kommer till sociala interaktioner på internet. Berg skriver att netnografi som ord är en slags sammanskrivning av ordet internet som också kan kallas nät och ordet etnografi. Etnografi kan enligt Berg beskrivas som en vetenskaplig praktik där individers sociala och/eller kulturella liv ligger i fokus. Med netnografi menas alltså studien av dessa sociala och/eller kulturella sammanhang inom internet (Berg, 2015, 10). Berg menar att netnografisk forskning använder sig inom många fall av samma principer som annan kvalitativ forskning. Man måste som forskare förhålla sig reflexivt till de olika stegen inom forskningsprocessen och inte förlita sig på universella principer gällande den processen (Berg, 2015, 67).

Jag påbörjade insamlingen av materialet genom en öppen sökning av ordet Rökkatru på sökmotorn Google, detta för att som Berg menar få en bred samling av webbplatser att besöka (Berg, 2015, 81). Resultatet av denna öppna sökning var olika typer av webbsidor som exempelvis *Northern Tradition Paganism*, en sida utformad av paganen Raven Kaldera. Denna webbsida handlar i grund och botten helt om Rökkatru och förklarar hur de inom Rökkatru ser på denna variant av fornsed och dess filosofi som inom webbsidans sektion som bär namnet *What is Rökkatru?* (Kaldera, 2011) och även sektionen på webbsidan

som kallas för *Rökkatru Ethics & Values* (Kaldera, 2010). De flesta webbsidor som kom upp som resultat under denna öppna sökning var förklarande sidor som verkade ha som uppgift att ge webbsidans skapare eget perspektiv på Rökkatru men även ge en generell översikt av livssynen. Sådana sidor inkluderar bloggen *The Pagan Beanstalk* med dess inlägg *What is Rökkatru?* (Sahsnotasvriunt, 2020), *Lokea's Thought Corner* med dess summering av Rökkatru (Nikk, 2020) och till sist bloggaren Bramble Vitch som ger sina tankar gällande Rökkatru i inlägget *What is Rökkatru?* (Bramble Vitch, 2020) för att sedan ge en uppdatering kring dessa tankar i inlägget som bär namnet *On the Rökr and Rökkatru: an update* (Bramble Vitch, 2020).

De forum, bloggar och videoklipp som studien använt sig av liknar mer det Berg ser som *arkiv*, alltså inaktiva sammanhang (Berg, 2015, 79) mer än sammanhang som har en regelbunden aktivitet. Denna studie använder sig därför av möjligheten som Berg beskriver att då studera sammanhang på internet som inte kännetecknas av en interaktiv praxis då interaktiviteten helt saknas inom de sammanhang som studien använt sig av. Denna studie använder sig av den mer kulturella aspekten av netnografi med fokus på digital antropologi, i stället för att ha grunden inom det sociala livet i de sammanhang som studeras, då på grund av de icke aktiva aspekterna inom sammanhangen och för att lägga fokus på de mer filosofiska, rituella och mytologiska aspekterna av det som studeras. Enligt Berg är interaktivitet på nätet av stor vikt när det kommer till netnografisk forskning. Den sortens forskning som använder sig av detta interaktiva element menar Berg är att på allvar bedriva netnografisk forskning (Berg, 2015, 79).

I det material som nämns ovan fanns det en avsaknad av interaktion mellan individer inom ett aktivt forum. Detta gjorde att sökningen på Google finslipades till att söka efter diskussionsforum där ämnet Rökkatru var i fokus. Svaret på sökningen ledde till ett ödelagt forum på webbplatsen Reddit, där personliga tankar kring exempelvis guden Oden framförs av en användare med användarnamnet lokisown (lokisown, 2022), denna användare har även skrivit om personliga filosofier gällande Rökkatru i inlägg som *Sorry, Not Sorry* (lokisown, 2022) och *Renewal and Shadow* (lokisown, 2022), i alla dessa inlägg bjuder användarna upp till diskussion med de andra användarna av forumet och lokisowns inlägg verkar vara de mest aktiva gällande diskussioner inom forumet. Ett annat forum som dök upp i sökningen var ett forum under namnet *Pagan Forum* specifikt forumstråden *Monster Worship* som skapades av forumanvändaren som kallar sig själv LearningMan (LearningMan, 2015).

På en kanal under namnet Arith Härger på videodelningsplattformen Youtube gjorde jag en sökning på ordet Rökkatru där resultatet var ett videoklipp som förklarar Rökkatru ur både ett filosofiskt och ett personligt perspektiv (Härger 2018, 1:19). Detta material som samlats in kan huvudsakligen klassificeras huvudsakligen som *informativt* empiriskt material som Berg kallar det och kan även klassificeras som så kallat *arkivdata* (Berg, 2015, 118). Med arkivdata menas data som samlats in från tidigare konversationer på internet där man som forskare inte medverkat personligen (Berg, 2015, 118). Arkivdata kan även behandla olika plattformar och sammanhang inom internet (Berg, 2015, 119). Engelska citat, termer och uttryck har översatts av mig som uppsatsförfattare.

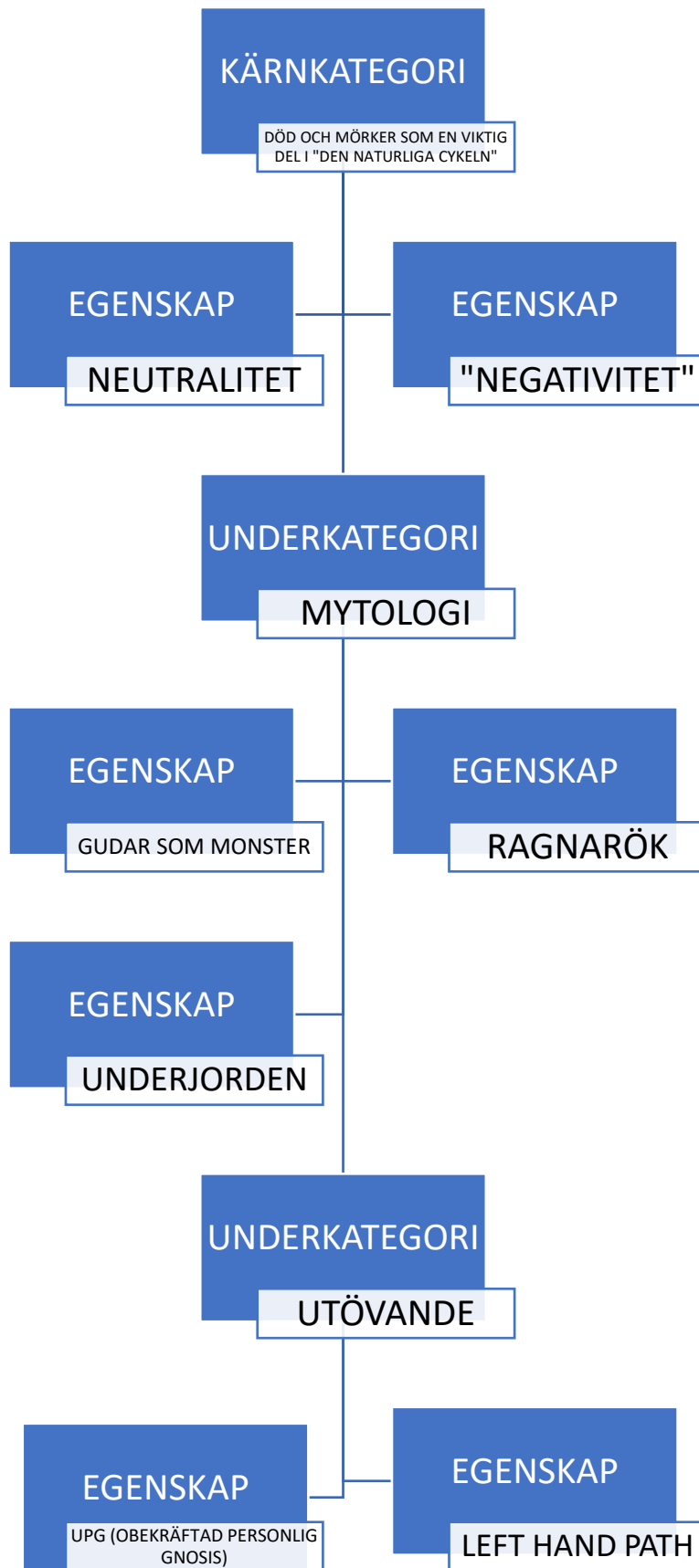
3.3 Forskningsprocessen enligt grundad teori

Den metodbok som jag har använt mig av inom denna studie när det kommer till grundad teori är filosofie doktors Jan Hartmans bok *Grundad Teori* som huvudsakligen behandlar Barney Glasers variant av grundad teori.

Inom Glasers variant ska man som forskare ha så få förutfattade meningar som möjligt i början av den inledande forskningsprocessen. De data man upptäcker ska vara vägledande inom undersökningen, istället för formulerade problemställningar. Man ska som forskare inom Glasers variant försöka ta reda på de problem som finns bland de människor man undersöker. Inom den öppna fasen ska man finna kategorier. Kategorier agerar som meningsfenomen bland individer inom en särskild grupp, man försöker som forskare att beskriva dessa fenomen på ett begreppsligt vis genom kategorierna. Den öppna fasen kallas som så därför att man som forskare inte sätter upp några begränsningar gällande kategorierna, deras relevans kommer visa sig under ett senare stadie. En mättnad gällande insamling av data uppstår när det inte finns fler kategorier, man kan enligt denna variant lita på denna mättnad då man under undersökningens gång utvecklat en så kallad *teoretisk känslighet* för det material man undersöker, men även de individer man undersöker (Hartman, 2001, 40). Denna teoretiska känslighet uppnås genom ett ömsesidigt analyserande och datainsamlande (Hartman, 2001, 40-41). Kärnkategorin under slutet av den öppna fasen. Inom den selektiva fasen koncentrerar man sig på några specifika kategorier man funnit för att kunna välja bort andra kategorier. De kategorier man valt att koncentrera sig på ska kunna relateras till

kärnkategorin och den selektiva fasen startar inte förrän man hittat kärnkategorin. Man försöker under den selektiva fasen att sortera kategorier genom ytterligare insamling av data och därmed bestämma kategoriernas egenskaper. När en mättnad uppnåtts går man vidare till den slutgiltiga fasen, den teoretiska fasen. Här är förhållningen mellan kategorierna viktig. Under den teoretiska fasen formulerar man hypoteser som utvecklas genom ytterligare datainsamlande, då detta är klart har en teori genererats enligt Glasers variant av grundad teori (Hartman, 2001, 41).

Denna studie använder sig av grundad teori då specifikt Glasers variant av metoden för att bearbeta det material som samlats in genom den digitala antropologiska undersökningen. Jag påbörjade forskningsprocessen utan att ha valt en teoretisk ram att följa för att forskningsprocessen skulle inledas med ytterst lite förutfattade meningar gällande de data som samlats in (Hartman, 2001, 40). Under den öppna fasen av forskningsprocessen utformades ett flertal kategorier ur datainsamlingen genom det Hartman kallar *observationer* (Hartman, 2001, 40) av materialet. Inom den selektiva fasen sorterades ett övervägande antal av de obegränsade kategorier bort, då kärnkategorin hade upptäckts, där med kunde de kvarvarande kategorierna länkas huvudsakligen till den nyupptäckta kärnkategorin (Hartman, 2001, 41). Kärnkategorin i detta fall gav jag namnet *Död och mörker som en viktig del i "den naturliga cykeln"*.

3.4 Forskningsetiska problem

De problem gällande forskningsetik som har dykt upp är att många webbsidor som har besökts av mig när det kommer till sammanskrivandet av studien präglas av inaktivitet. Detta skapar problem i med det att det inte fanns individer att interagera med för att få en djupare och personlig förståelse för det ämne som jag studerar med denna studie. Denna inaktivitet skapar också problem när det kommer till godkändande från de individer som har varit involverade i de diskussioner som varit runt ämnet.

Jag har därför inte kunnat vara aktiv inom forumsdiskussioner eller i kommentatorsfält på grund av denna bristande aktivitet och arkivartade webbsidor, detta kan också bädda för problem då informationen som jag fått fram kanske inte ses som det som Rökkatru har att erbjuda som livssyn just idag när det kommer till forskning inom ämnet. De forum och webbsidor jag har tagit mitt material från är publika, i det att alla kan se det som skrivs på exempelvis bloggen eller forumet, utan att behöva ha tillstånd från en administratör eller moderator för att kunna se innehållet.

Konton på de forumen eller bloggar jag undersökt har inte behövts skapats heller, utan all forskning har gjorts utan personlig inblandning av mig. Detta är på grund av tidspress, då mindre aktiva eller inaktiva forum oftast inte ger svar på ens frågor direkt eller ens inom en nära framtid. Detta skapar problem då en osäkerhet gällande användarnas beviljande gällande det material som används inom denna studie, som exempelvis citat och liknande, men som jag redan nämnt är dessa bloggar, forum, videoklipp och webbsidor öppna för alla besökare, där inga konton behövs och inget godkännande behövs för att kunna nå informationen utan materialet är öppet.

Sammanfattning av metod och material

Kapitlet har tagit upp hur materialet har förklarar de två metoderna som använts för att bearbeta materialet, Digital antropologi med influens från netnografi och grundad teori. Forskningsprocessen genom dessa metoder har strukturerats upp i kapitlet med hjälp av förklarande text och en figur som visar sambanden mellan de olika kategorierna, egenskaperna och kärnkategorin. I nästa kapitel kommer jag behandla de teoretiska perspektiv som valts för att analysera forskningsmaterialet.

4 TEORETISKA PERSPEKTIV

Detta avsnitt av studien behandlar det teoretiska perspektiv som valts för att analysera resultatet av det studerade materialet. Den teoretiska utgångspunkt som använts inom denna studie bär namnet Jungiansk psykologi, även kallad analytisk psykologi. Namnet på denna form av psykologi kommer från den psykolog som utvecklade denna form av psykologiska skola, Carl Gustav Jung. Jungiansk psykologi lägger vikt på det Jung kallade arketyper. Arketyper enligt Jung kan förklaras som representationer av ett motiv, dessa representationer kan variera gällande specifika detaljer men själva motivet består (Jung, 1964, 58). Jung menar gällande arketyper att dessa endast kommer till liv när en individ tålmodigt försöker upptäcka varför och på vilket sätt arketyperna är meningsfulla för en levande individ (Jung, 1964, 88). Enligt psykoanalytikern Anthony Stevens menade Jung att det grundläggande släktskapet inom mänskligheten inte bara är märkbart inom kroppar och gener utan även i mänsklighetens myter, drömmar, psykoser och kulturella artefakter.

Dessa *kollektiva omedvetnas arketyper* är enligt Stevens är fundamentala gällande människans strukturella utveckling. Arketyper kan enligt Stevens märkas genom barns lekar och deras språkliga kunskaper, i kulturella sagor och berättande dikter men även inom ritualer, sånger och ramsor som utförts av människor (Stevens, 1995, 14). Centralt inom Jungiansk psykologi är individuationsprocessen. Den jungianska psykologen Joseph Henderson förklarar denna process genom att beskriva den roll som drömmar har i en individs liv. Henderson menar att Jung genom sina studier av drömmar upptäckte Jung att drömmar är relevanta på olika sätt för den drömmande individens liv men även att dessa drömmar är en del av ett enda stort nät uppbyggt av många olika psykologiska faktorer.

Henderson menar även att Jung upptäckte ett slags mönster eller ett slags arrangemang som formades och följdes av drömmarna. Detta mönster eller arrangemang är vad Jung kallade för individuationsprocessen (Henderson, 1964, 159). Henderson menar att om man som individ observerar det Henderson kallar för en slags slingrande design inom drömmarna under en lång tidsperiod kan man märka en slags gömd reglerande eller styrande tendens som skapar en långsam, märklig process av psykisk utveckling. Under denna observation av sina drömmar så växer gradvis en bredare och mer mogen personlighet fram som blir mer effektiv och även synlig inför andra människor runt omkring. Den psykiska utveckling som fått namnet individuationsprocessen kan inte bli frambringad genom medveten viljestyrka, utan det är en process som är ofrivillig och naturlig. Det organiseringscentrum som individuationsprocessen härstammar ifrån kan ses som en slags

nukleäratom inom det psykiska systemet enligt Henderson, Henderson menar även att Jung kallade denna detta centrum för självet (Henderson, 1964, 161).

Självet kan förklaras som totaliteten av hela psyket, detta för att skilja det från jaget som endast utgör en liten del av det totala psyket (Henderson, 1964, 162). Självet kan enligt Henderson förklaras som en inre vägvisande faktor som är annorlunda från ens medvetande personlighet, självet kan endast bli greppbart genom studien och observationen av ens egna drömmar. Enligt Henderson visar drömmarna att självet är som redan nämnt ett slags reglerande centrum som utformar en konstant utvidgning och mognande av personligheten. Dock så frammanas detta större, nästan totala aspektet av psyket väldigt obetydligt eller så kan det utvecklas fullt under ens livstid, enligt Henderson. Hur långt det utvecklas beror på om ens jaget är villigt att ta emot budskap från självet (Henderson, 1964, 163).

Den Jungianska psykoterapeuten Marie-Louise von Franz skriver gällande individuation att denna process måste ha prioritet då för att om en människa ska kunna skapa någonting meningsfullt så måste den människan kunna vara fri. Von Franz menar att det är viktigt för individen att hitta den inre meningen med livet vilket författaren menar är individuation. Von Franz skriver att om en person ägnar sig åt individuation så får denna person en smittsamt positiv effekt på individer runt omkring. Von Franz menar att denna smittsamma effekt är som en gnista som hoppar mellan olika individer (von Franz, 1964, 245).

Enligt von Franz så finns det inom nästan alla religiösa system, avbildningar som symboliserar individuationsprocessen, eller processens stadier. Von Franz menar att inom kristna länder så projiceras självet på vad von Franz kallar ”den andra Adam” vilket författaren menar är Jesus. I öst menar von Franz att liknande relevanta gestalter är Krishna och Buddha (von Franz, 1964, 245–246). För individer som existerar inom religionens ramar så påverkas deras livs psykologiska styrning av religiösa symboler, von Franz menar även att sådana personers drömmar ofta kretsar omkring sådana symboler. Von Franz menar att sådana drömmar, alltså de som involverar religiösa symboler demonstrerar det levande intresse som det omedvetna har gällande de medvetna religiösa representationerna hos en individ. Von Franz skriver gällande Jungs observationer att denne märkte att det finns en tendens hos det omedvetna att runda av den gudomliga treenigheten med ett fjärde element. Detta element tenderar att vara kvinnligt, mörkt och även ondskefullt. Von Franz menar att detta element alltid har existerat inom de religiösa representationernas värld, men separerat från Guds avbild för att bli dennes motsats i form av materia, eller materians herre som von Franz menar är

djävulen. Enligt von Franz vill det omedvetna sammanfoga dessa två extremer, ljuset ses som för starkt och mörkret för dystert. Von Franz skriver att den centrala symbolen för religion, avbilden av gudomen är mest utsatt för det omedvetnas tendenser gällande förvandling (von Franz, 1964, 246).

Ett annat begrepp som ligger centralt inom den analytiska psykologin är *skuggan*. Skuggan kan enligt Marie-Louise von Franz ses som en slags personifiering av vissa aspekter som finns inom den omedvetna personligheten som kan integreras in i jag-komplexet men av någon anledning trycks bort från det komplexet. Enligt von Franz menade Jung att skuggan kan ses som olika processer som pågår i bakgrunden av en individs uppmärksamhet som denna individ inte är medveten om. Skuggan kan enligt von Franz ses som ett slags mytologiskt namn på det psykiska inom en individs inre som denne direkt inte kan veta, då inom det första stadiet av närmande till ens omedvetna (von Franz, 1985, 11). Von Franz menar att inom det första stadiet är skuggan helheten av det omedvetna som författaren beskriver som en ”flod av tankar, emotioner och åsikter”.

Människan kan efter en tid upptäcka negativa egenskaper som hos sig själv och kan uttrycka dem (von Franz, 1985, 13). Enligt von Franz består skuggan av tre olika delar, en personlig, opersonlig och kollektiv och att alla civilisationer har sin egen skugga (von Franz, 1985, 14). Von Franz menar att individer kan bli besatta av vad författaren kallar för ”den kollektiva skuggan” eller ”den kollektiva djävulen”. Denna kollektiva djävul eller skugga personifieras inom det religiösa systemet genom tron på djävulen och onda andar (von Franz, 1985, 15). Von Franz skriver att det finns inom många kulturer olika religiösa riter vars uppgift är att göra en grupp medveten om sin skugga. Von Franz menar att inom den kristna kulturen så kan en sådan religiös rit vara de å kallade ”svarta mässorna” där uppgiften är att göra motsatsen till det heliga, genom att exempelvis förbanna namnet på Kristus och kyssa baken på ett djur i djävulens namn (von Franz, 1985, 17).

Sammanfattning av teoretiska perspektiv

I kapitlet har jag behandlat det teoretiska perspektiv som jag ska analysera forskningsmaterialet genom vilket är Jungiansk psykologi eller analytisk psykologi. Viktiga begrepp som *arketyper*, *självet*, *individuationsprocessen* och *skuggan* har behandlats och förklarats i relation till religion och andlighet. I nästa kapitel kommer jag att föra fram analysen av forskningsmaterialet i form av kärnkategorin, underkategorier och egenskaper.

5 SKYMNINGENS VÄG

Inom denna del beskrivs själva resultatet av studien, utförd genom forskningsmetoden grundad teori. Resultatdelen vars titel valts ut till ”Skymningens väg” är uppdelad först i en kärnkategori och sedan olika kategorier som sedan är indelade i egenskaper i överstämmelse med den valda forskningsmetoden som alltså är grundad teori. Själva titeln till resultatdelen valdes då Rökkatru som livssyn är just den väg som följer *skymningsgudarna*, eller de mörka gudarna inom fornskandinavisk mytologi i stort kopplade till den mytologiska domedagen, Ragnarök.

5.1 Död och mörker som en viktig del i ”den naturliga cykeln”

Död, kaos och mörker som en del av livet, detta är en central faktor inom Rökkatru. Bloggaren Týra Sahsnótasvriunt skriver i bloggen *The Pagan Beanstalk* om hur paganer inom Rökkatru firar *cykeln* gällande liv, död och återfödelse (Sahsnótasvriunt, 2020).

–... Rökkatrú mestadels firar cykeln av liv, död och återfödelse och lever i hoppet om en värld återfödd efter Ragnarök.– (Sahsnótasvriunt, 2020).

Paganen Raven Kaldera skriver på sin webbsida *Northern Tradition Paganism* att de individer som identifierar sig som Rökkatru inte ser *underjordsgudarna* som onda, eller mörker som dåligt.

– De som identifierar som Rökkatru ser inte ”mörker” som dåligt, eller ”underjordsgudar” som ondskefulla. (Kaldera, 2011). –

Kaldera fortsätter skriva att döden inte är ondskefullt utan en del av livet och att detta även gäller förruttelse, mistande och de bortgångna. Kaldera menar även att kaos, slumpmässighet och naturens destruktiva sidor är även en del av livet och menar att dessa saker är sakrala inom Rökkatru (Kaldera, 2011).

– Döden är inte ondskefull; det är en del av livet. Det är även förruttnelse och förfall, och förlust, och alla tings bortgång. Så är kaos, så är slumpmässighet, så är de destruktiva delarna av Naturen som vi människor finner besvärligt. Alla dessa ting är sakrala... – (Kaldera, 2011).

Användaren Nikk skriver i bloggen *Lokea's Thought Corner* att Rökkatru kan summeras med sex olika punkter, den sista av dessa punkter benämner Nikk som att hedra de naturliga cyklerna av liv, död och kaos och även att vandra *skymningens väg* (Nikk, 2020).

– Men med Rokkatru, en av de primära fokusarna på naturen är naturens *natur*. Hur den rör sig och andas. [...] Vi vet alla om cyklerna av natur och död och återfödelse under årstiderna. Men hur är det med de element och fenomen som orsakar dessa typer av förändringar även omönstrat? – (Nikk, 2020)

Det här betyder enligt Nikk att de inom Rökkatru fokuserar på naturens *natur*, hur naturen agerar, hur den rör sig och andas, alltså naturens personliga egenskaper med huvudsaklig fokus på hur den ändras, enligt Nikk. Nikk skriver att gudomarna inom Rökkatru är former av naturens krafter och även primära makter. Rökkatrus gudomar representerar allt från vinterkylan och isen som fryser ner naturen till vårens värme som gör att blommorna knoppar under årstiden (Nikk, 2020).

– Rokkr är primära krafter. Vi vet att under vintern dör plantorna för att sedan växa tillbaka under våren. I detta scenario är Jötnarna själva vintern, kylan och isen som fryser ner. Och de är solens ljusa värme, luftens hetta som går så att knopparna kommer tillbaka under våren. – (Nikk, 2020).

Nikk skriver att gudomarna inom Rökkatru inte bara representerar döden, slutet och förändring utan att gudomarna är makter som gör den förändringen möjlig, detta både i naturen och inom mänskligheten (Nikk, 2020).

– De är inte bara döden eller slutet eller förändring i syftet att växa. De är makterna som rör sig och som får förändringen att hända. Detta både i naturen och i oss själva. – (Nikk, 2020).

Analys av död och mörker som en viktig del i "den naturliga cykeln"

Den här naturens cykel som Nikk beskriver kan länkas till det analytikern Aniela Jaffé skriver om cirkelsymboler i boken *Man and His Symbols* där Jaffé menar att cirkeln eller sfären uttrycker totaliteten av det mänskliga psyket inom alla dess aspekt vilket inkluderar relationen mellan människan och hela den naturliga världen. Jaffé skriver att cirkeln som symbol alltid pekar mot en singulär aspekt av livet, vilket är dess ultimata helhet (Jaffé, 1964, 266). Om man jämför den symboliska cirkeln som en representation av den relation som finns mellan människan och naturen och det Nikk skrivit gällande Rökkatru där gudomarna representerar naturliga primära makter som arbetar med förändring inom både naturen och människan genom ett slags naturligt cykel finns likheter.

Både den symboliska cirkeln och den naturliga cykeln behandlar aspekt av mänsklighetens relation till den naturliga världen och har även en effekt på människan i helhet, där utveckling ligger i fokus i samband med naturens cykel i form av en andlig eller psykisk förändring. Psykoanalytikern Carl Gustav Jung skriver i boken *Man and his Symbols* om hur väst och öst världen ser sin konflikt genom en synvinkel av *oss* och *dem* och hur befolkningen i väst eller folk i öst ser på världsliga frågor som att det är "de" alltså väst eller östs motståndare som har fel. Jung menar att i stället för att se på konflikten mellan öst och väst på detta sätt skulle det vara viktigare att känna igen "vår skugga och dess ondskefulla verk". Jung skriver att om vi som människor kunde se vår skugga, med det menar han "vår mänskliga naturs mörka sida" skulle folket i västvärlden bli immuna för moraliska och mentala infektioner eller antydningar (Jung, 1964, 73).

Detta tankesätt kan länkas till hur de inom Rökkatru ser på naturen och den världsliga cykeln. Med det Sahsnorasvriunt och Kaldera skriver om hur döden, mörker och kaos accepteras av paganer inom Rökkatru ser man hur de har accepterat sin skugga, sin mänskliga naturs mer mörka sidor. Den här naturens cykel som Nikk beskriver kan länkas till det analytikern Aniela Jaffé skriver om cirkelsymboler i boken *Man and His Symbols* där Jaffé menar att cirkeln eller sfären uttrycker totaliteten av det mänskliga psyket inom alla dess aspekt vilket inkluderar relationen mellan människan och hela den naturliga världen. Jaffé skriver att cirkeln som symbol alltid pekar mot en singulär aspekt av livet, vilket är dess ultimata helhet (Jaffé, 1964, 266). Om man jämför den symboliska cirkeln som en representation av den relation som finns mellan människan och naturen och det Nikk skrivit gällande Rökkatru där gudomarna representerar naturliga primära makter som arbetar med

förändring inom både naturen och människan genom ett slags naturligt cykel ser man likheter. Både den symboliska cirkeln och den naturliga cykeln behandlar aspekt av mänsklighetens relation till den naturliga världen och har även en effekt på människan i helhet, där utveckling ligger i fokus i samband med naturens cykel i form av en andlig eller psykisk förändring.

5.1.1 Neutralitet

Igen vänder studien till bloggaren Týra Sahsnótasvriunt som skriver på sin blogg *The Pagan Beanstalk* om hur de individer som ser den fornnordiska gudarna som arketyper eller deras berättelser som metaforer inte väljer sidor när det gäller dessa gudomar (Sahsnótasvriunt, 2020).

– För de som ser på Gudarna som arketyper eller på Gudsberättelserna som metaforer finns det inga sidor att välja. – (Sahsnótasvriunt, 2020).

Sahsnótasvriunt menar att enligt dessa individer förkroppsligar vi alla de mörka och ljusa sidorna av livet och att vi människor har ärvt detta från våra skapare, alltså asagudarna men även de varelser som vi var gjorda av, vilket enligt bloggaren är jötnarna eller jättarna.

– Vi förkroppsligar alla de ljusa och mörka aspekterna av livet, vi har ärvt detta från våra skapare, Asagudarna (vett) men även de som vi var gjorda ifrån, jättarna (instinkt). – (Sahsnótasvriunt, 2020).

Sahsnótasvriunt menar även att kalla de gudomar som dyrkas inom Rökkatru som Sahsnótasvriunt namnger som *Tursar och Jötnar* onda är som att säga att lejon är onda därför att de äter människor då de får möjligheten och menar att det är bara lejonets natur (Sahsnótasvriunt, 2020).

– Att insistera att Tursarna och Jötnarna är ”onda”, ”oförmögna” eller andra dualistiska termer, är som att insistera att lejon är onda för att de äter människor när de får tillfället. De följer bara sin natur... – (Sahsnótasvriunt, 2020).

Bloggaren skriver att en pagan som dyrkar gudarna inom Rökkatru menar att dessa gudar och gudarna inom asatro och vanatro existerar samtidigt precis som motsatta krafter som existerar inom våra vardagliga liv (Sahsnotasvriunt, 2020).

– Eller som en Rökkatrúr nämnde en gång, ”Jag tror att Rokkr/Jötun gudarna och Asarna/Vanarna samexisterar, precis som då motsatta krafter existerar i våra vardagliga liv. – (Sahsnotasvriunt, 2020).

Denna pagan menar enligt Sahsnotasvriunt att många är äcklade av ruttnade djurkadaver men älskar blommor som finns ute i vildmarken. Enligt denna pagan ger det döda djuret sina näringsämnen till jorden och i gengäld ger jorden föda till djuren, paganen menar att detta är en naturlig cykel och att djur och natur behöver varandra.

– Många är äcklade av ett ruttnande djur och ändå älskar de vilda blommor. Djuret ger sina näringsämnen till jorden, och i gengäld ger jorden mat till djuren. Det är ett cykel och jag tror att de behöver varandra. – (Sahsnotasvriunt, 2020).

Själv menar bloggaren att världsträdet Yggdrasil som är en viktig del av den fornnordiska mytologin är som en stor balanserande våg. De nio världarna inom mytologin rör sig konstant upp och ner på denna våg och att varje varelse inom världarna bidrar till dessa rörelser på vågen. Den dagen då vi förlorar balansen helt kommer naturen in i bilden och återställer balansen och bloggaren menar att det är då jötnarna eller jättarna kommer in i bilden (Sahsnotasvriunt, 2020).

– Yggdrasil är som en stor våg och dess grenar, världarna, rör sig konstant upp och ner. Varje värld och varje varelse bidrar till detta och den dagen vi förlorar balansen helt, människor har varit framstående när det kommer till utnyttjande och förödelse av naturen, kommer naturen trycka på återställningsknappen. Det är här som jättarna kommer in. – (Sahsnotasvriunt, 2020).

Analys av neutralitet

Psykiatrikern Anthony Stevens skriver i sin bok *Archetypes* att psykoanalytikern Carl Jung tänkt ut fenomenet som han benämnde arketyper som en förutsättning och samexisterande med själva livet. Stevens menar att arketyperns yttringar inte bara når upp till de andliga höjderna av religion, konst och metafysik utan även ner till de mörka världarna av organisk och oorganisk materia (Stevens, 1982, 29). Med denna förklaring av jungianska arketyper ser man ett samband med vad denna studie har benämnt som ”neutralitet”. Med neutralitet menas det som bloggaren Týra Sahsnótasvriunt skriver om på bloggen *The Pagan Beanstalk*, med att vi alla har ljus och mörker inom oss och att gudomarna inom Rökkatru inte är rent metafysiskt onda utan bidrar till den naturliga cykeln genom att balansera vågen som är det fornnordiska mytologiska världsträdet Yggdrasil och de nio världar som finns inom världsträdet.

Som sagt skriver Stevens att arketyperna sträcker sig ända upp ifrån det metafysiska, det andliga, det religiösa och konsten ner till organisk och oorganisk materia (Stevens, 1982, 29). Detta kan jämföras med den naturliga cykel som bloggaren Sahsnótasvriunt beskriver i sin blogg om Rökkatru. Gudarna finns inte bara inom den metafysiska, andliga världen utan det mörker som strömmar ut från dessa gudomar är den förruttnelse och död som man ser i den naturliga världen, de sträcker sig alltså från den metafysiska, andliga och religiösa världen ner till mörkret av organisk och oorganisk materia där liv påbörjas på nytt genom döden.

5.1.2 ”Negativitet”

Bloggaren Bramble Vitch skriver på sin blogg med samma namn att de gudar som dyrkas inom Rökkatru representerar de ”negativa” aspekterna av fornnordisk paganism, med det menas kaos och död. Bramble Vitch menar även att gudarna inom Rökkatru är de gudar som inom det dualistiska synsättet blivit så kallat utkastade och sedda genom en vinkel av negativitet (Bramble Vitch, 2020).

– Kortfattat är gudomarna som omfattar Rökkatru de som är bortkastade och målade i ett negativt ljus genom dualistiska medel. Dessa gudomar ofta symboliserar, eller regerar de ”negativa” aspekterna som kaos och död. – (Bramble Vitch, 2020).

Bramble Vitch skriver i en uppdatering till det förra blogginlägget att gudarna inom Rökkatru som bloggaren kallar Rökr kan ses som gudar som representerar den nakna sanningen och uppriktighet eller ärlighet. Bramble Vitch menar att de gudar som bloggaren benämner Rökr lär oss att folk som stannar kvar i ljuset oftast undviker mörkret då mörkret oftast bär den nakna sanningen (Bramble Vitch, 2020).

– Dock skulle jag säga att ”mörker” också är ett nära sätt att beskriva Rökr och detta är genom att titta på mörkret som något liknande till sanning och ärlighet. Ingen gillar sanningen mer än visseblåsare och liknande för de ”förstör de fina sakerna” som vi gillar. Sanningen är ful medan illusion är vacker och ljus. – (Bramble Vitch, 2020).

Analys av ”negativitet”

Psykoanalytikern Marie-Louise von Franz skriver i sin bok *Skuggan och det onda i sagan* om det jungianska begreppet skuggan. Skuggan enligt von Franz kan definieras som aspekter som har personifierats inom den omedvetna personligheten. Dessa skugglika aspekter skulle kunna finnas inom det von Franz kallar för jag-komplexet men har tryckts bort från detta komplex av olika anledningar. Det som kallas skuggan menar von Franz är en sorts sida av jag-komplexet som aldrig är utlevd, Franz menar även att psykoanalytikern Carl Jung beskrev skuggan som helheten av det undermedvetna inom människans psyke. Författaren menar även att skuggan är ett slags mytologiskt namn på det psykiska inom en individ som denna individ inte direkt kan veta (von Franz, 1985, 11).

Von Franz skriver även att skuggan består av element som både är personliga och kollektiva och att den uppstår genom bortträngningar utav olika egenskaper. von Franz förklarar detta som att när undertryckta egenskaper inte så kallats släpps fram eller accepteras av en individ eftersom de inte passar ihop med de egenskaper som valts av individen så byggs denna mytologiska undermedvetna skugga upp (von Franz, 1985, 12-13).

Med det von Franz har skrivit gällande den jungianska skuggan finns en koppling med det Bramble Vitch skriver i sina två blogginlägg. Skuggan är som sagt det förtryckta undermedvetna, de egenskaper som inte passar ihop med de man som individ själv valt att framföra sig med, man kan säga att det är som ett okänt mörker inom människan, en slags naken sanning om det personliga psyket hos individer. Bramble Vitch skriver i sitt första

blogginlägg om Rökkatru att om man som pagan söker sig till ljuset så ska man arbeta med så kallad asatro eller vanatro och att om man vill undersöka mörkret inom sig själv ska man som pagan söka sig till Rökkatru (Bramble Vitch, 2020). Med detta ser man två saker ganska tydligt, först att de paganer som arbetar med de gudar som dyrkas inom asatro och vanatro, alltså gestalter som Oden, Tor och Freja är individer som trycker bort mörkret, som förtränger det mörka inom sig själva, den nakna, ärliga sanningen och bygger upp en skugga som alltid kommer att finnas där då ljuset lyser upp dem. Rökkatru i motsats är de som accepterar sin skugga, sina negativa sidor. von Franz skriver att om man som individ accepterar en egenskap hos sig själv som man sedan länge förtryckt så kräver det stort mod och att folk kan upptäcka sina negativa egenskaper och på så sätt uttrycka dem (von Franz, 1985, 13). Man kan se det som att genom att fördjupa sig inom det mörka som finns inom fornsed och fornnordisk mytologi kan de paganer som finns inom Rökkatru uttrycka sina negativa egenskaper genom gudarna de dyrkar och därmed acceptera det mörka inom sig själv, den nakna sanningen eller skuggan.

5.2 Mytologi

De paganer som finns inom Rökkatru använder mytologin inom fornsed på ett annorlunda sätt för att stärka sina livssyner. Bloggaren Tahni J. Nikitins har en blogg, *Divine Multiplicity* som bloggaren beskriver som en så kallad ”multi-trad polytheist community” vilket betyder att bloggaren fördjupar sig inom många olika polyteistiska traditioner. Nikitins blogg är en bra grund att stå på om man ska utforska hur Rökkatru utövare använder sig av den fornnordiska mytologin och dess källor. Nikitins skriver gällande den mytologiska gestalten Angrboda om hur denna gestalt kan kallas för modern av de gudar som benämns som Rökk. Angrboda skildras inom källorna för mytologin som en förälder, en moder till andra Rökk som Hel, Fenrisulven och Jörmungand även känd som Midgårdsormen (Nikitins, 2021).

– Angrboda är en av de primära Rökk—modern av Rökk, faktiskt, som Loke är en make till. Genom Loke är hon moder till Fenrir, Jormungandr, och Hel. – (Nikitins, 2021).

Angrboda ses även som en slags maka till ofogsguden Loke medan Loke agerar som far till Hel, Fenrisulven och Jörmungand. Nikitins skriver även att Angrboda är känd som ”monstrens moder” och att även om det finns väldigt lite texttroget bevis så ses Angrboda av

paganska utövare som den völva som berättar historien bakom dikten *Völuspá*, den völva som säger att hon är ”född av jättar”. Nikitins menar också att utövare identifierar även Angrboda med den gamla, namnlösa kvinnan funnen inom platsen Järnskogen som återfinns inom dikten *Völuspá*. Enligt Nikitins nämns Angrboda även inom *Gylfaginning* en del av Snorre Sturlassons *Edda* och inom *Völuspá hin skamma* (Nikitins, 2021).

– Hon är känd som “monstrens moder” och även om det finns lite texttroget bevis, är hon ofta identifierad av utövare som den namnlösa berättaren av *Völuspá*, en völva som säger att hon är ”född av jättar”. Hon är också identifierad av både utövare och forskare som den gamle, namnlösa kvinnan i Järnskogen som nämns i *Völuspá* 40. Hon är också bevittnad i *Gylfaginning* och i *Völuspá hin skamma*... – (Nikitins, 2021).

Analys av mytologi

Anthony Stevens skriver i sin bok *Archetypes* om hur så länge mänskliga samhällen har funnits så har dessa olika samhällen uppfunnit mytologier för att kunna redogöra för skapelsen av världen och mänsklighetens ursprung. Stevens menar att när mytologin uppfunnits var det sedvanligt att överlämna mytologin till nästa generation som den vore faktisk kunskap. Stevens skriver även att myten var respekterad och blev så att säga en uppenbarlig sanning, en slags redogörelse för vad som faktiskt hände (Stevens, 1982, 36). Det Stevens skriver gällande mytologi kan kopplas till hur de paganer inom Rökkatru ser på den fornnordiska mytologin. Stevens menar att mytologin förs vidare från generation till generation, detta kan liknas med hur information gällande gestalter som Angrboda har förts vidare från källor som exempelvis Snorre Sturlassons *Edda* till dagens paganer som finns inom Rökkatru.

Myten är respekterad och ses som sanning och vissa faktorer kopplas samman och bildar en helhets sanning som sedan förs vidare från utövare till utövare inom Rökkatru. Vi ser detta med hur många utövare ser Angrboda som den völva som ligger bakom berättelsen i dikten *Völuspá* och hur den mytologiska gestalten har kopplats ihop med den gamla kvinnan som lever inom platsen som fått namnet Järnskogen. Dessa aspekter av mytologin utformar en helhetsbild av Angrboda som ”monstrens moder” som är ”född av jättar”, aspekter av mytologin som nu ses som sanningar av de paganer som utövar Rökkatru,

sanningar som förts vidare genom generationer från källor som bygger upp stommen för den livssyn som utvecklats och blivit Rökkatru.

5.2.1 Gudar som monster

Forum användaren Munin-Hugin skriver på forumet, *Pagan Forum* om hur Northern Tradition, alltså den redan nämnda Raven Kaldera, kan sägas använda sig av så kallad ”monsterdyrkan” inom sin paganska praxis som då är Rökkatru. Munin-Hugin menar att inom Rökkatru så fokuserar man på den mörka och kaotiska vägen av paganism och att man kan se på gudomarna som dyrkas inom Rökkatru som exempelvis Lokes barn, Hel, Jörmungand och Fenrir som olika former av monster (Munin-Hugin, 2015). Munin-Hugins foruminlägg var ett svar på användaren LearningMans fråga om det finns användare på forumet som dyrkar monster (LearningMan, 2015).

Ett annat svar som LearningMan fick på sin fråga var från användaren Rae’ya, som enligt sin beskrivning av sig själv i sitt svar identifierar sig själv likt Raven Kaldera som en som ingår inom Northern Tradition. Rae’ya börjar sitt svar med att säga att ”det beror på vad man menar med monster” och hon menar att inom Northern Tradition, alltså Rökkatru så accepterar man Jötnarna eller jättarna lika mycket som Asarna och Vanerna. Detta menar Rae’ya skiljer de paganer inom Rökkatru åt från andra fornnordiska paganer, eller hedningar för att många hedningar ser jättarna som monster. Vissa av de gestalter som dyrkas inom Rökkatru är enligt Rae’ya bokstavligen monster som exempelvis de redan nämnda Fenrir och Jörmungand, andra monster som Rae’ya nämner i sitt inlägg är Fafner, Nidhögg, Hate, Sköll och Garm och Rae’ya menar att alla dessa varelser är ombud för kaos, förödelse, förruttnelse och naturens mörka sida, vilket inte är densamma som att dessa varelser är ondskefulla, enligt forumanvändaren (Rae’ya, 2015). Rae’ya menar även att många monster inom fornnordisk mytologi även är humanoida, dessa är exempelvis Hel, Angrboda, gudinnan Ran och hennes döttrar och även Surtr. Enligt Rae’ya finns det även välvilliga monster som Ratatosk, Ymer och Audhumbla, så de varelser som anses vara monster beror på vem som definierar dessa varelser som monster (Rae’ya, 2015).

Analys av gudar som monster

Dessa tankar kring hur man kan se de gudomar som dyrkas inom Rökkatru som olika former av monster kan länkas till det Anthony Stevens skriver i boken *Archetypes* om exempelvis det författaren kallar Stora Modern. Stora Modern enligt Stevens är en slags jungiansk arketypp, specifikt då en aspekt av det arketyppiskt feminina och Stevens menar även att likt alla arketyper så innehar Stora Modern både positiva och negativa attributer (Stevens, 1982, 89). Stevens skriver att Stora Modern visserligen är kreativ och omtänksam men att denna arketypp även har en mörk sida som är hatisk och destruktiv. Den ljusa sidan av Stora Modern kallas helt enkelt för Goda Modern, medan den mörka sidan kallas för Förskräckliga Modern, enligt Stevens.

Medan Goda Modern symboler inkluderar sådant som kan länkas till födelse och barnomsorg är Förskräckliga Modern som en slags blodstänkt gudinna av död och förödelse (Stevens, 1982, 90). Stevens menar att de djuriska skepnader som symboliserar den Förskräckliga Modern är draken och den slukande havsormen (Stevens, 1982, 90). Med hur den Förskräckliga Modern kan länkas till skepnader som draken och havsormen kan man se samband mellan den Stora Modern och olika monster inom Rökkatru. Exempel på dessa monster är drakar som Fafner och Nidhögg och den kolossala havsormen Jörmungand, dessa monster kan därför ses som aspekter av den Förskräckliga Modern och då även Stora Modern.

Förskräckliga Modern ses enligt Stevens som en mörk gudinna som symboliserar död och förödelse, detta kan länkas till de mer humanoida monster som Rae'ya nämner i sitt foruminlägg som tydligast då den fornnordiska döds gudinnan Hel, men även Hels moder Angrboda som kan symbolisera den Stora Modern inom Rökkatru som helhet, då från Angrboda kommer alla dessa olika aspekter av arketypen som man nu känner som Stora Modern.

Men man har även den positiva sidan av den Stora Modern representerad inom det användaren Rae'ya skriver då hon nämner Ymer och Audhumbla, Ymer som är jättarnas stammomoder och Audhumbla som livnärde Ymer med sin mjölk kan länkas med de mer moderliga aspekterna av Stora Modern, alltså den Goda Modern som symboliseras av organ och kroppsdelar länkade till födelse och omsorg av barn. Audhumbla vårdade Ymer under dennes födelse med sin modersmjölk, medan Ymer födde jättesläktet via sin egen kropp. Man har här den Stora Moderns två sidor i en slags symbios inom Rökkatru, i form av monstrens moder Angrboda och jättarnas stammomoder Ymer.

5.2.2 Ragnarök

Týra Sahsnótasvriunt skriver gällande Rökkatrus koppling till den fornnordiska domedagen Ragnarök att de paganer som finns inom Rökkatru firar för det mesta cykeln av liv, död och återfödelse och hoppas på en värld återfödd efter Ragnarök. Sahsnótasvriunt menar även att då vanlig hedendom gör en vana av att prisa dagen då man som individ kommer till Valhall så tar de paganer inom Rökkatru detta ett steg längre genom att prisa dagen då en ny livscykel börjar, då alltså dagen för Ragnarök eller dagen som kommer efter denna händelse (Sahsnótasvriunt, 2020).

– Rökkatrú mestadels firar cykeln av liv, död och återfödelse och lever i hoppet om en värld återfödd efter Ragnarök. I att det inte är olikt från Hedendom där många personer gör en vana av att prisa dagen vi alla kommer till Valhall (medan i verkligheten kommer nästan alla av oss att komma till Hels hall, eller en annan gudoms hall om vi har tur, så klart.) Rökkatrú tar detta lite längre, då man prisar dagen som ett nytt cykel ska börja, det vill säga dagen av eller efter Ragnarök. – (Sahsnótasvriunt, 2020).

Sahsnótasvriunt menar även att gestalter som Loke, Surtur, Angrboda, Fenrir och även till en viss del Hel har alla viktiga roller gällande frambringandet av Ragnarök som Sahsnótasvriunt beskriver som ”det stora språnget”, förgörandet av världen och även återskapandet av världen (Sahsnótasvriunt, 2020).

– ... Loke, Surt, Angrboda, Fenrir, Hel (dock diskutabelt) som alla spelar viktiga roller när det kommer till frambringandet av Ragnarök, det ”stora språnget”/förgörelsen av världarna/återskapandet av världarna. – (Sahsnótasvriunt, 2020).

Analys av Ragnarök

Carl Jung skriver i boken *Man and his Symbols* hur man inom kristendomen specifikt då de grekiska kyrkofäderna insisterade på idén att vid tidens ände så kommer allt att bli återställt av *Frälsaren* till alltets ursprungliga och perfekta stadie (Jung, 1964, 60). Den jungianska psykologen Joseph L. Henderson i *Man and his Symbols* om initiationens arketyp och menar att i *Tvillingmyten* så finns det en slags separation mellan egot och självet som vart korrigerat på grund av dessa mytiska Tvillingars konsekvensrädsla vilket sedan förde tillbaka dem till en harmoniös relation mellan egot och självet (Henderson, 1964, 123). Henderson skriver att inom stamsamhällen så är initiationsriten det mest effektiva sättet att lösa det nämnda problemet. Författaren menar att initiationsritualen tar novisen tillbaka till den djupaste nivån av den ursprungliga moder-barn identiteten eller ego-självet identiteten, vilket gör att novisen upplever en slags symbolisk död. Enligt Henderson betyder detta att novisens identitet blir sönderdelad eller upplöst temporärt inom det kollektiva undermedvetna och att från detta stadie är novisen räddad ceremoniellt genom pånyttfödelse-riten. Henderson menar att denna sorts ritual huruvida den är funnen inom stamsamhällen eller inom mer komplexa samhällen ständigt insisterar på ritens av död och återfödelse, vilket tillhandahåller novisen med en slags övergångsrit från ena livsstadiet till det nästa (Henderson, 1964, 123).

Med dessa beskrivningar av olika former av återfödelse kan man se hur Ragnarök genom ögonen av Rökkatru-paganer kan ses som en slags vändpunkt i både det individuella och det världsliga livet. Med Ragnarök kommer världen tillbaka till dess ursprungliga stadie av perfektion genom frälsare i form av de gudomar som benämns som Rökkar, man prisar både Ragnarök och dessa gestalter. Ragnarök kan även ses som en slags övergångsrit för både världen och människan då Ragnarök kan liknas med den initiationsritual som Henderson skriver om i *Man and his Symbols*. Genom Ragnarök hamnar världen i dess ursprungliga stadie, världen och människan blir sönderdelade och upplösta, allt går tillbaka till nollpunkten i form av det kollektiva undermedvetna och både världen och människan blir återfödd efter denna symboliska domedag som man känner som Ragnarök.

5.2.3 Underjorden

Redan nämnt är att Raven Kaldera på sin webbsida *Northern Tradition Paganism* menar att Rökkatru-paganer inte ser ”mörker” som dåligt eller de underjordiska gudomarna som ondskefulla. Kaldera menar att underjordsgudarna ska hedras och vördas på grund av många olika anledningar, då döden är en del av livet, så är även förruttnelse, förfall och förlust (Kaldera, 2011). Arkeologen och Youtubeprofilen, Arith Härger berättar om Rökkatru i sin video *What is Rokkatru?* på videodelningsplattformen Youtube. Härger menar att modern nordisk paganism som exempelvis asatro har blivit starkt influerad av kristendomens tänkande, därmed har konceptet gällande underjorden också blivit jämfört med det kristna helvetet, en plats där fördömda själar torteras i ett brinnande inferno (Härger 2018, 10:58). Härger berättar i sitt videoklipp att inom Rökkatru så är underjorden inkluderad inom den andliga sfären, för att underjorden alltid har varit en del av den sfären, enligt Härger. (Härger 2018, 12:17). Härger menar även att underjorden inom Rökkatru till skillnad från det kristna helvetet inte är en onskans plats, utan endast en annan del av livet efter detta och menar att även om individer kallar sig själva för paganer så har de ändå hållit sig fast vid en kristen världsbild (Härger 2018, 12:33). Härger beskriver den nordiska paganska verkligheten som väldigt annorlunda från den världsbild man läser om inom fornnordisk mytologi (Härger 2018, 12:41). Enligt Härger är det fornnordiska livet efter detta inte uppdelat i två separata sidor av godhet och ondska och menar att om man ser dualitet inom fornnordisk mytologi, så är detta influerat av kristendomen och att dualiteten inte passar in i det paganska perspektivet (Härger 2018, 12:50).

Härger beskriver forntidens nordiska paganism och även andra urgamla paganska religioner gällande dessa livssyners perspektiv på livet efter detta, världen runt omkring och själva universum som livssyner som saknade dualism och som inte såg på allt detta genom världsbilden av godhet och ondska (Härger 2018, 13:06). Härger menar att inom den paganska världsbilden fanns det ordning och kaos, men att ordning inte endast sågs som en positiv kraft och kaos inte endast som en negativ kraft, utan att det var tvärtom (Härger 2018, 13:18). Paganism som livssyn var fokuserad på balansen mellan ordning och kaos och vikten av livet, döden och återfödelse enligt Härger (Härger 2018, 13:29).

Enligt Härger brukar paganer för det mesta fokusera på livet efter detta i form av platser som Valhall och Folkvang, som båda är platser inom Asgård, en av de nio världarna inom den fornnordiska mytologin. Härger menar även att paganer har en tendens att fokusera på Asgård som att vara likvärdigt med paradiset, alltså en vacker plats där man spenderar

evigheten tillsammans med de ljusa gudarna och gudinnorna (Härger 2018, 13:40). Enligt Härger var livet efter detta väldigt annorlunda för de forntida paganerna, där just livet efter detta var uppdelat i runt 50 till 70 olika platser som hade att göra med sociala och religiösa skillnader men även kvarlevorna av förhistoriska andligheter. Inom Rökkatru är underjorden, då även platser som gudinnan Hels rike inkluderade inom konceptet gällande livet efter detta och andligheten som helhet för att de inte är platser av ondska utan endast platser för efterlivet. Inom dessa platser kan det andliga jaget resa och vistas för att sedan ta sig till andra platser och likt Kaldera menar Härger att man inom Rökkatru inte ser mörker om ondskefullt, eller underjordens gudar som ondskefulla (Härger 2018, 14:00).

Analys av underjorden

Anthony Stevens skriver om en viss symbolik relaterad till underjorden som involverar en slags nedstigning till den moderliga underjorden och sedan en uppstigning till den faderliga himlen detta via en trappa, stege, stång eller träd. Denna symbolik är oftast kopplad till initiationsriter som har som funktion att syntetisera biologiska nödvändigheter med sociala behov och personlig strävan. Initiationen gällande både krigare och shamaner involverar vanligtvis nedstigning ner till djupet av grottor eller raviner och även rituellt klättrande av stegar, träd och stänger (Stevens, 1982, 162).

Stevens menar även att det finns idéer gällande döden som en slags nödvändig förberedelse för en form av återfödelse. Denna form av återfödelse som Stevens benämner som *rite de sortie*. Denna rit behandlar avresan från "ytvärlden" genom en nedstigning till underjorden där olika guider, alltså "de äldre" och häxdoktorer, mästare av initiation förknippas inom denna sorts rit med djävlar (Stevens, 1982, 167). Stevens menar att det kristna helvetet är en av många exempel på hur symboler från äldre religioner blir kopplade till ondska när de övertas av senare trosföreställningar då exempelvis när det grekiska dödsriket Hades blev till det kristna helvetet. Enligt Stevens är underjorden varken Hades eller helvetet men jordens stora sköte som själar stiger ner till för att återfödelse (Stevens, 1982, 167). Dessa olika riter av nedstigning och uppstigning kan kopplas till det Arith Härger menar med balansen mellan ordning och kaos.

Inom Rökkatru finns balansen mellan den moderliga underjorden och den faderliga himlen i form av att man inte ser på den andliga världen genom en dualistisk

synvinkel. Med Rökkatrus fokus på underjorden och dess gudomar verkar det som man följer Stevens tankesätt att paganerna inom Rökkatru vill återfödas inom mörkret av jordens stora sköte, detta kan förtydligas av det Arith Härger menar gällande synen på underjorden som en plats menad för resande av det andliga jaget och inte som en onskans plats där själar torteras i evighet. Koncepten gällande den moderliga underjorden och den faderliga himlen kan även länkas till Rökkatru. Underjordens moder är då döds gudinnan Hel, innehavaren av jordens stora sköte, det är genom hennes kraft som själar återföds. Himlens fader är då Hels motsats som tar formen av asaguden Oden, som regerar i den gudomliga maktens borg, Valhall. Dessa två motsatser kan symbolisera ordning och kaos, där ordningen styrs av Oden, medan kaosets regent är Hel, båda kopplade till världsträdet Yggdrasil som kan länkas till den symbolik som Stevens skriver om gällande nedstigning till den moderliga underjorden, här i form av Hel och uppstigning till den faderliga himlen i form av Oden genom ett träd som då i detta fall är det mytologiska världsträdet Yggdrasil.

5.3 Utövande

Tahni J. Nikitins beskriver på webbsidan *Divine Multiplicity* många olika former av ritualer som involverar gudomarna inom Rökkatru, en av dessa ritualer fokuserar på den redan nämnda gestalten, Angrboda. Den ritual som Nikitins delar med sig av är en enklare ritual som involverar Angrboda, då det enligt Nikitins känns viktigt att dela med sig av en ritual som är mindre krävande på de fysiska och psykologiska planen. Nikitins menar att de lämpligaste offergåvorna för Angrboda inkluderar de ”klassiska” offergåvorna i form av mat, alkohol och mjölk.

När man har valt ut sin offergåva och även tid och plats för sin ritual så ska man förbereda platsen på det sätt som passar ens andliga praxis bäst för att sedan kunna lägga fram ens offergåva. Man ska sedan placera sina armar och händer inom en position av vördnad för att sedan påbörja ritualen (Nikitins, 2021). Nikitins skriver ut olika fraser som man ska säga under ritualens gång, dessa fraser kommer nu att skrivas ut, utan översättning för att sedan studeras inom ett senare stadie i detta avsnitt av studien.

– Helga Angrboda, hon som ger sorg. Helga Angrboda, häxan av Järnskogen. Helga Angrboda, vargens moder. Helga Angrboda, ormens moder. Helga Angrboda, Hels moder.

Helga Angrboda, Lokes maka. Helga Angrboda, hon som ger bedrövelse. Helga Angrboda, varsel. Helga Angrboda, monstrens moder... – (Nikitins, 2021).

Nikitins fortsätter detta med att säga att man ska lyfta upp sin offergåva över ens huvud och yttra fler rituella fraser:

– Angrboda, jag uppmanar dig att ta emot min vörndnad, att dessa små och ödmjuka handlingar kan lyfta dig. Angrboda, jag uppmanar dig att ta emot denna offergåva _____ som jag tar med till dig för att hedra dig. Må det glädja dig väl, Angrboda av Järnskogen. – (Nikitins, 2021).

Nikitins menar att om man som pagan aldrig har arbetat med Angrboda förut så föreslår Nikitins att använda ritualen för att introducera sig själv för gudinnan istället för att nödvändigtvis fråga något av henne.

Nikitins beskriver det som att man ska börja med gällande arbetet med Angrboda ska man ta tid att introducera sig för henne. Man ska som pagan berätta vem man är och var man kommer ifrån andligt, vad som förde in en på det paganska spåret, bort från huvudströmningen av andliga och religiösa alternativ, vad ens intresse är gällande det andliga arbetet med gudarna inom Rökkatru, alltså Rökr eller jötnarna och varför man vill som pagan arbeta specifikt med gestalten Angrboda (Nikitins, 2021). Nikitins menar även att om man som pagan har arbetat med Angrboda förut men inte direkt har en form av arbetsrelation med gestalten så kan denna ritual vara ett bra tillfälle för att begära eller försöka skapa en sådan relation till Angrboda. Om man redan har en sådan relation till Angrboda så kan man betrakta ritualen som ett slags offrande till henne gällande den hjälp och stöd man fått av gestalten förut. Annars om det finns frågor som man vill ställa Angrboda ska man fråga dem i slutet av ritualen (Nikitins, 2021).

Nikitins utförde ritualen på ett sådant sätt att hon hällde ut offermjölken på jorden i libation till Angrboda, Nikitins syfte med sin ritual var är betala tillbaka sin gäld gentemot Angrboda för sätten gudinnan har hjälpt henne på (Nikitins, 2021). När man är färdig med ritualen ska man om man har frågat Angrboda någonting ta sin tid att divinera och skriva ner det man har fått som svar. Man ska avsluta genom att böja ner sitt huvud och sträcka ut sina armar för att sedan placera sina handflator nedåt, detta gör man för att jorda eventuell ytterligare energi som man har kunnat skapa under ritualens gång. Nikitins skriver

att man sedan ska tacka Angrboda för att ha närvarat under ritualen och för ha tagit emot ens vördnad och offergåvor, slutligen tar man farväl av gudinnan (Nikitins, 2021).

Analys av utövande

Redan nämnt är att offergåvorna som kan ges till Angrboda inom ritualen inkluderar mjölk. Marie-Louise von Franz skriver i boken *Skuggan och det onda i sagan* om mjölk, där författaren menar att mjölk till skillnad från exempelvis vin är en så kallad ”nykter” dryck. Von Franz menar även att under antikens Grekland och Romarriket användes mjölk som en offergåva till de underjordiska gudarna, då därför att mjölken skulle hålla dessa gudar lugna. Von Franz skriver att de dödas gudar måste ha mjölk, medan himlens gudar behöver vin, därför att om gudarna i underjorden får vin så blir de livliga och aktiva, medan mjölk gör dem lugna och milda (von Franz, 1985, 292). Detta kan länkas till ritualen som Nikitins utförde för att få kontakt med Angrboda. Nikitins hällde mjölk på jorden i sin ritual, vilken kan ha ett samband med det von Franz skriver gällande underjordens gudar och mjölk. Angrboda som gestalt kan ses som en underjordsgudom då hon är mor till underjordens härskarinna inom fornnordisk mytologi, alltså gudinnan Hel. Med mjölken så vill nog Nikitins lugna denna monstrens moder så att ett behärskat förbund kan bildas mellan henne och Angrboda. Nikitins skriver gällande ritualen att energi kan skapas under händelsens gång som man sedan ska jorda (Nikitins, 2021). Von Franz skriver gällande energi att ensamhet framställer en slags kontakt med makter från vad författaren benämner som ”Andra Sidan”, dessa makter kan vara både onda och goda. Von Franz menar att den energi som en individ oftast spenderar på relationer med andra människor och omgivningen kan leda tillbaka till individen om han eller hon är ensam länge nog, denna energi aktiverar och laddar upp det omedvetna.

Denna aktivering av det omedvetna kan leda till att individen blir besatt av goda eller onda makter (von Franz, 1985, 174). Den här sortens energi kan vara det Nikitins menar ska jordas för att den är överflödig. Då under ritualen så kan man i sin ensamhet vara i fara att genom energin bli besatt av gudomen man åkallar, det är därför energin behöver jordas så att gudomen kan komma tillbaka till där den hör hemma. Redan nämnt är att studien ska gå in djupare på de fraser som Nikitins använde inom ritualen för att få kontakt med Angrboda. Gestalen benämns inom ritualen som ”Witch of the Ironwood”, eller ”Häxan i Järnskogen”, tillsammans med titeln ”Monstrens Moder” berättar detta mycket om Angrboda i relation till

just hur gestalten framförs inom denna rituella praxis. Von Franz skriver att häxan kan ses som en slags arketypisk version av den redan nämnda Stora Modern. Häxan är den negligerade modergudinnan, en jordgudinna och modergudinnan i sin destruktiva aspekt (von Franz, 1985, 121).

Som Häxan i Järnskogen och Monstrens Moder eller "Mother of Monsters" som Nikitins benämner det i de rituella fraserna är Angrboda denna mörka aspekt av den Stora Modern, i stället för den moderliga figuren som tar hand om människan och föder gudomar, är Angrboda den destruktiva häxan som föder monster. Som "Mother of the Wolf" eller "Vargens Moder" kan Angrboda ses som en viktig del i individuationsprocessen. Von Franz menar att vargen som symbol representerar bister beslutsamhet, kall vrede och en mörk, farlig fasthet som kan vara ytterst viktig under individuationsprocessen då för att kunna lyfta upp en människas rätta värden mot det onda (von Franz, 1985, 249). Detta är nog därför Nikitins åkallar Angrboda som "Vargens Moder", det blir ett sätt att konfrontera de onda makterna och stärka sig själv genom ritualen genom att använda sig av det neutrala mörkret i form av Angrboda. Joseph L. Henderson skriver gällande ormar att dessa djur är djupets transcendent symboler. Ormar är enligt Henderson symboler för underjorden som kan passera genom den världsliga verkligheten (Henderson, 1964, 155). Detta kan länkas till hur Angrboda benämns inom ritualen som "Mother of the Serpent", hon är modern av det transcendent, modern till varelsen som kan röra sig mellan underjorden och det jordliga eller världsliga och hjälper genom dessa aspekter den individ som utövar ritualen att frambringa transcendens inom sig själv.

5.3.1 OPG (obekräftad personlig gnosis)

OPG, "obekräftad personlig gnosis" förklaras av bloggaren som går under sitt alias The Rational Heathen som kontakt med gudarna i form av kommunikation, tankar och inspiration som inte kan bli verifierade eftersom de är personliga. Detta kan vara små saker, som exempelvis enligt The Rational Heathen, att gudinnan Freja gillar choklad, eller så kan OPG ha en större innebörd, som att guden Tor kontaktar en och vill att man ska bli hans gode, eller gydja (The Rational Heathen, 2018). Enligt den redan nämnda Týra Sahsnötasvriunt så förlitar Rökkatru sig för det mesta på OPG, eller obekräftad personlig insikt (Sahsnötasvriunt, 2020).

Bloggaren John Beckett skriver på webbsidan *Patheos* att OPG är information eller visdom som når individer genom sätt som dessa individer inte objektivt kan bekräfta. Det kan vara saker man lär sig inom drömmar, genom trans, eller genom divination. OPG är något man som individ tror är sant eftersom man litar på källan som man fick informationen eller visdomen ifrån, även om man inte kan ”bevisa” det så är det sant för en själv som individ (Beckett, 2019). Beckett skriver att en bra religion är en *organisk religion*, en sådan religion som enligt Beckett flyter genom naturen och genom gudarna. Beckett menar även att bra religion är den lokala religionen, den sortens religion som är filtrerad genom landet man lever inom och tiden som man befinner sig inom. Beckett menar även att om man förkastar OPG så förnekar man gudarnas inverkan och makt. Beckett skriver att det finns många berättelser där gudarna kommunicerar med människor genom drömmar, visioner, orakel och ibland genom direkt kontakt med individer (Beckett, 2019).

Analys av OPG (Obekräftad personlig gnosis)

Carl Jung skriver i *Man and His Symbols* om hur människan kan använda sig av olika vetenskapliga verktyg för att delvis kompensera när det kommer till sina sinnens brister, men att det finns en gräns gällande hur långt en individs medvetande kunskap kan nå (Jung, 1964, 4). Detta kan liknas med hur källorna används inom Rökkatru gällande OPG, i det att det finns en gräns till hur långt källorna kan sträckas gällande utövning, praxis och kontakt med gudarna inom Rökkatru. Gränsen blir till slut nåd och det är därför OPG används flitigt inom Rökkatru. Det Beckett skriver om OPG kan direkt kopplas till den Jungianska teorin. Anthony Stevens gällande drömmar att det finns tre olika teoretiska riktningar gällande drömmars uppkomst. Den första riktningen behandlar övernaturliga makter, i det att enligt denna riktning så uppkommer och orsakas drömmar av gudar och demoner och kan där med uppfattas som övernaturliga budskap.

Det man skiljer på inom denna riktning är *goda* och *onda* drömmar, goda drömmar orsakas av gudar och har sänts av dessa gudar för att vägleda drömmande individer, medan onda drömmar sänds av demoner och är menade att förgöra individer. Stevens menar att uppgiften som *drömtydaren* har är att skilja mellan de goda drömmarna som kan ses som *sanna* och de onda drömmarna som kan ses som *falska* (Stevens, 1995, 21). Den andra riktningen kan förklaras som att drömmar ses som verkliga upplevelser, drömmar är då som

en form av vandring som själen utför utanför kroppen under sömnen. Drömydarens uppgift är här att få en förståelse av det själen har upplevt utanför kroppen och om det behövs lokalisera själen och hämta tillbaka den om den försvunnit från kroppen under vandringen (Stevens, 1995, 21).

Den tredje riktningen menar enligt Stevens att drömmar kan ses som naturliga fenomen som är resultaten av normal mental aktivitet under sömnen. Denna teori utger en osäkerhet gällande tolkningen och meningsfullheten av drömmar, enligt Stevens (Stevens, 1995, 21). Den teoretiska riktning som kan vara viktig inom sammanhanget gällande OPG inom Rökkatru är den första riktningen, alltså den som behandlar drömmar som budskap från gudomar och demoner. Redan nämnt är att Rökkatru behandlar de mer mörka aspekterna av fornnordisk nypaganism, eller fornsed och att de gudomarna som vördas inom Rökkatru kan ses som monster. Med detta kan man se att de individer som finns inom ramarna av Rökkatru nog inte ser på drömmar som goda eller onda utan de ser bara budskap menade för dem att tyda utan goda eller onda synvinklar.

5.3.2 Vänstra handens väg

Arith Härger liknar Rökkatru med Satanism och menar att gudarna inom Rökkatru är manifestationer av den kaotiska sidan av universumet (Härger 2018, 21:04). Härger menar att inom fornnordisk mytologi liksom många andra mytologier finns det en enväldig gudom som ses som skaparen av världen, i fallet med fornnordisk mytologi är det här Oden. Enligt Härger kan denna gudom även ses som en falsk, ond gudom som förtrycker mänskligheten. Härger berättar att innan Oden fanns jättarna, som representerade kaos som inte sågs som någonting ondskefullt utan endast var ett slags stadie inom universumet. Oden dödade jättarna och positionerade sig själv som gudarnas konung och skapade en egen form av ordning. Härger menar att Loke kan liknas med den grekiska Prometheus, som var enligt Härger felaktigt bedömd och torterad (Härger 2018, 22:15).

Gudar som Oden, dödar och bestraffar dem som ”avviker från stigen” och som ger kunskap till mänskligheten (Härger 2018, 26:00). Härger beskriver den mytologiska avgrunden Ginnungagap som en slags formlös evighet, vars natur inte är bunden till den universella lagen. Ginnungagap är laglös, utan begränsningar, någonting som fortsätter att

utvecklas inom frihet, detta skapar flerfaldiga möjligheter. Härger menar att skapelsen började i Ginnungagap, inom kaoset, inom kosmisk frihet. Från Ginnungagap kom Ymer, som är jättarnas förfäder, de varelser som kom före gudarna (Härger 2018, 26:26). Härger menar att fornnordisk religion var till sin natur polyteistisk och inte dualistisk, det fanns olika gudomliga härskare inom olika sorters riken. En gud var inte större eller bättre än någon annan gud, det fanns inte en enväldig gud som härskade över de andra (Härger 2018, 29:00).

Härger menar att detta är varför Rökkatru kan liknas med Satanism, då Rökkatru fokuserar på en annan världsbild än den ordning som var påtvingad på mänskligheten. Härger menar att Rökkatru handlar om att befria oss själva, tänka självständigt och att känna igen de gudar som finns inom oss och inte bli påtvingade de restriktioner som finns utanför oss själva. Härger menar att gestalter som Loke kan ses som metaforer för andlig frihet och kunskap, då för att Loke led för att kunna ge mänskligheten den kunskapen och friheten. Genom gestalter som Loke blir vi som människor fria från den påtvingade kosmiska ordningen (Härger 2018, 29:40). Enligt Härger är detta anledningen till att Rökkatru fokuserar på den mer kaotiska sidan av naturen. Gudar som Oden, som är starkt influerade av kristendomen är symboler av ordning, rättvisa och givmildhet, men Härger menar att detta bara är en illusion och att inom den naturliga världen finns inte dessa koncept. Inom naturen finns det endast cykler där en balans måste bibehållas (Härger 2018, 30:50).

Härger menar att om vi känner till detta, att inom naturen så finns det inte ordning, rättvisa och givmildhet, kan vi börja göra saker för oss själva utan att vänta på gudarnas välvilja och genom denna sanning kan vi befria vårt sinne och vår ande. Att förstå kaos är att förstå hur saker faktiskt är och hur de måste vara för att kunna behålla balansen (Härger 2018, 32:35). Härger menar att inom Rökkatru försöker man nå gudarna på ett mer personligt plan och meningen med detta är utvecklingen av den singulära individen, detta enligt Härger kan liknas med Satanism (Härger 2018, 36:07).

Analys av vänstra handens väg

Stevens skriver att den mest avgörande funktionen av religion är att säkerställa gruppssammanhållning, men även att förse rättfärdigande, med detta menas att ge individuella medlemmar av gruppen medel och motiv för att kunna offra deras snäva egenintressen för gruppens bredare intressen. Stevens menar även att religion kräver engagemang och invigning

inför Gud, stammen och territoriet (Stevens, 1982, 219). Detta är någonting som paganer inom Rökkatru inte strävar efter, de ser sin andlighet på ett mer individuellt plan, utanför gruppens intressen och ögon.

De arbetar med gudarna i stället för att böja sig för dem och väljer en väg som går bortom den enfaldiga Gudens makt och påtvingade ordning. Paganer inom Rökkatru stärker sig själva genom avvikelser, genom kaos och mörker, de följer inte normer utan går den väg som låter dem vara fria, vad som har benämnts i denna studie som vänstra handens väg. Jung skriver i boken *Symbols of Transformation* att naturens makter alltid bär två ansikten. Jung kopplar dessa två aspekter av naturen till en mal som flyger runt en eld, där elden enligt Jung både kan göra allt runt omkring sig vackert, eller förgöra allt omkring sig (Jung, 1967, 109). De paganer som finns inom Rökkatru förstår dessa aspekter av naturen inte som någonting negativt utan som en form av frihet, ett slags kaosets balans. Jung skriver gällande naturens ohejdade kraft att Gud inom specifika fall kan liknas med dennes fiender, i form av Behemoth och Leviathan, där Gud är naturens bördighet och överflöd men även dess vildhet och tygellöshet, den överväldigande faran av ohejdad kraft (Jung, 1967, 55). Detta kan liknas med hur de paganer inom Rökkatru ser på sina gudomar, de är naturens ohejdade krafter, den kristna Guden som Behemoth och Leviathan. Men paganer inom Rökkatru ser inte denna kraft som någonting farligt eller överväldigande, utan som en form av potential som ska utforskas till fullo för att sedan tämjas. Detta kan länkas till individuationsprocessen specifikt det von Franz skriver gällande skapandet av någonting meningsfullt (von Franz, 1964, 145). Man ser här att individuationsprocessen är central inom Rökkatru, då de individer som finns inom dess ramar skapar mening och utformar sig genom kaoset, genom skuggan för att kunna tämja självets fulla potential.

Sammanfattning av Skymningens Väg

Detta kapitel som jag benämnt som Skymningens Väg har behandlat de analytiska aspekterna av studien med hjälp av det teoretiska perspektivet i form av Jungiansk psykologi. Analysen har behandlat aspekter som hur utövare av Rökkatru ser på deras gudomar och hur deras livssyn är uppbyggd då först genom kärnkategorin och dess egenskaper, där ”den naturliga cykeln” är av vikt. De mytologiska aspekterna av Rökkatru har analyserats med fokus på den mytologiska domedagen, ragnarök, monsterdyrkan, och balansen som finns mellan ordning

och kaos gällande underjorden och Valhall. Analysen har även behandlat de rituella aspekterna av Rökkatru, där individuationsprocessen är en viktig del i kombination med OPG och den vänstra handens väg. I nästa kapitel sammanfattas studien i form av en diskussion, reflektion och tankar kring framtida forskning.

6 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

I detta avsnitt kommer jag att göra en sammanfattande diskussion utifrån den första tidigare ställda frågeställningen gentemot den tidigare forskningen. Jag kommer även att diskutera resultatet av analysen gentemot den andra tidigare ställda frågeställningen. Till sist kommer jag att bearbeta utvecklingen av ett teoretiskt begrepp med koppling till grundad teori.

6.1 Vad är Rökkatru?

Stefanie von Schnurbein skriver i boken *Norse Revival* om hur de individer som dras till asatro kan koppla detta drag till olika ”återuppväckta barndomsminnen”. Dessa minnen är oftast kopplade till skönlitterära verk, som böcker, filmer och serietidningar som behandlar den fornnordiska mytologin, men även till utläringen av eddorna inom skolvärlden och deras förfäders folkliga seder (Schnurbein, 2016, 89). Dessa återuppväckta barndomsminnen, i form av att få inspiration för sin livssyn genom böcker, filmer, serietidningar och gamla folkliga seder kan länkas till det denna studie redan nämnt om OPG, obekräftad personlig gnosis. Inom OPG utgörs en individs syn på gudomarna genom personliga obekräftad inspiration och kommunikation med gudarna (The Rational Heathen, 2018). Redan nämnt är att OPG kan komma till användning då de historiska källorna inte räcker till, med detta kan man se det som att OPG i detta fall är dessa skönlitterära verk i form av böcker, filmer och serietidningar och även de folkliga seder som utövades av paganernas förfäder.

Kennet Granholm skriver inom sin artikel *Dragon Rouge* om hur den magiska orden Dragon Rouge förhåller sig till den vänstra handens väg. Granholm skriver att inom Dragon Rouges första korrespondenskurs menar orden att vänstra handens väg eller den vänstra sidan behandlar ”kaos, mörker och frihet”. Granholm menar att den vänstra handens väg inom magiska termer är individualistisk, emancipatorisk och evolutionär. Motsatsen till den vänstra handens väg är den högra handens väg vilket enligt Granholm står för medelmått, allmänhet, stagnation och fångenskap och behandlar ”ordning, ljus och restriktion”, den högra handens väg representerar det som Granholm kallar de flesta

”normala” religioner och Granholm menar att synen på monoteistiska religioner är negativ inom Dragon Rouge som magisk order (Granholm, 2008, 110).

Detta synsätt kopplat till den vänstra handens väg som ordern Dragon Rouge har kan länkas till den filosofi som resultatet och analysen av Rökkatrus filosofi har kommit fram till. Likt Dragon Rouges syn på den vänstra handens väg ser de paganer inom Rökkatru på kaos, mörker och frihet som positiva aspekter av deras livssyn. Rökkatrus paganer ser på mörkret och kaoset som någonting evolutionärt och utvecklande, dessa två aspekter utformar en frihet bortom den påtvingade ordningen som skapats av gudomar som Oden. Granholm skriver att så kallad svartmagi inom Dragon Rouge har som funktion att utforska de ”mörka sidorna” inom det egna psyket och tillvaron, med det menas de gömda aspekterna av dessa och att hämta kraft från universums kaos och utforska detta kaos (Granholm, 2008, 111).

Detta med att utforska psykets mörka sidor kan länkas till den dragningskraft som mörkret har för de paganer som utövar Rökkatru. Detta kan ses i studiens analys där den jungianska individuationsprocessen är central, där utövande paganer inom Rökkatru accepterar sin egen skugga och därmed utformar en slags individuation och skapar någonting meningsfullt. William R. Telford skriver om hur den mörka abrahamitiska gestalten Satan har porträtterats på film i boken *The Lure of the Dark Side* och om hur denna gestalt har utvecklats inom de abrahamitiska skrifterna. Inom intertestamental litteratur dyker Satan först upp som en distinkt gestalt och blir inom denna litteratur främst bland demonerna. Satans ursprung blir inom denna litteratur kopplat till ormen inom Edens lustgård, Lucifer av Isa och även till textavsnittet som behandlar de änglalika gestalter *Bevakarna* eller *Guds söner* som parade sig med mäns döttrar (Telford, 2014, 91).

Inom Nya Testamentet ses Satan som demonernas prins och som en gestalt som är ansvarig för fysisk och moralisk ondska (Telford, 2014, 92). Med denna utveckling av Satan som gestalt inom de abrahamitiska skrifterna ser vi likheter med hur den fornnordiska mytologin har använts av de individer som utövar Rökkatru. Länkar har formats genom mytologin, kopplingar mellan titlar och gestalter som hjälper till att utforma Rökkatru till en livssyn som då exempelvis hur denna studie har nämnt att gestalten Angrboda har kopplats ihop med den gamla kvinnan i Järnskogen och völvan som berättar profetian inom dikten *Völuspa*.

Fredrik Gregorius skriver i boken *The Devil's Party* om hur vissa individer som utövar häxkonst ser gestalten Lucifer en vägvisare för mänskligheten och kulturens utveckling och kopplar gestalten till det ”gömda ljuset” och gnostiska principer (Gregorius, 2013, 239). Som den här studien har upptäckt använder sig Rökkatru som livssyn av OPG, obekräftad

personlig gnosis, med detta betyder det att gnostiska principer är inbyggda i själva kärnan av Rökkatru. Det som Gregorius skriver om hur Lucifer ses som en vägvisare för mänsklig utveckling kan även länkas det den här studien har upptäckt om filosofin kring Rökkatru. De gudomar som vördas inom Rökkatru ses av utövarna som gestalter som kan få individer att nå sin fulla potential när det kommer till andlig utveckling.

Det White skriver gällande Thelemska gudinnan Babalon kan länkas till filosofin inom Rökkatru. White skriver om hur Babalon har en slags symboliskt skökande helighet som adepten måste efterlikna, även att denna symboliska helighet är som en slags attityd man som magisk utövare måste ha för att hålla kvar sin position (White, 2017, 441). White skriver även att Babalon är kopplad till förgörelsen av egot genom en mystisk erotisk förstörelse och upplösning av självet i union med det andra (White, 2017, 440-441). Detta kan liknas med det denna studie har upptäckt gällande rituell utövning inom Rökkatru, specifikt då ritualen som involverade gestalten Angrboda. Unionen i ritualen med Angrboda är dock inte erotisk i sin natur men inom ritualen ingår man ändå en union med det andra i form av ett förbund med gudomen, där individuationsprocessen utgör en viktig del. Individuationsprocessen kan ses som en slags förgörelse av självet för att kunna bli en bättre människa.

6.2 Vilken psykologisk betydelse har kaos och mörker för utövare av Rökkatru?

Redan nämnt är att det inom nästan alla religiösa system finns symboliska avbildningar av individuationsprocessen (von Franz, 1964, 245). Von Franz menar även att begreppet skuggan kan länkas till religion i form av tron på djävulen och svarta mässor, då som den kollektiva skuggan (von Franz, 1985, 15–17). Med detta sagt och med det denna studie har framfört ser man att Jungiansk psykologi förhåller sig till paganism och Rökkatru på flera plan, specifikt då individuationsprocessen i koppling med religion och de symboler som finns inom de ramarna, men även till skuggan, där tro på och dyrkan av mörka gudomar för att fullfölja individuationsprocessen och acceptans av skuggan är en central del av Rökkatru. Det som nämnts i analysen är att de paganer som utövar Rökkatru stärker sig själva genom avvikelser, genom kaos och mörker. Detta är enligt mig den betydelse som mörker har för utövare av Rökkatru, att kunna gå sin egen väg och vara fri, att fullborda individuationsprocessen genom

att acceptera skuggan. Man accepterar det mörka inom sig själv när man accepterar den nakna sanningen, när man accepterar skuggan.

I analysen har jag skrivit att von Franz menar att det krävs stort mod för att kunna acceptera sin skugga, detta är en annan psykologisk betydelse för varför mörker har en betydelse för utövare av Rökkatru, mörkret bygger upp mod. Termen OPG i användning av utövare av Rökkatru kan enligt mig även ses ha en psykologisk betydelse när det kommer till mörkret. Där drömmar som kommer från mörka makter i koppling till OPG är lika värdefulla att tyda som de drömmar som kommer från ljusa makter, här skapar drömmar en slags meningsfullhet för den individ som har dem. Ragnarök har en viktig koppling till mörkret inom Rökkatru. Ragnarök kan ses som en mycket mörk händelse, en form av domedag, men inom Rökkatru har Ragnarök en symbolisk betydelse när det kommer till återfödelse, Ragnarök är en vändpunkt i det individuella och världsliga livet, en form av återfödelse som tar tillbaka världen till dess ursprungliga stadie i union med det kollektiva medvetandet. Även utövande inom Rökkatru kan länkas till mörkrets psykologiska betydelse.

Som von Franz skriver om hur vargen är en symbol som är viktig för individuationsprocessen, en symbol för att kunna lyfta upp individens rätta värden mot det onda. Vargen representerar här en bitter beslutsamhet, kall vrede och en mörk farlig fasthet (von Franz, 1985, 249). Med gestalten Angrbodas titel som ”Vargens moder” och den ritual som kan kopplas till Angrboda ser man att det finns en konfrontation med de onda makterna för att kunna stärka sig själv som individ, genom det neutrala mörkret som representeras av Angrboda.

Gällande kaos ser man en betydelse som är i symbios med den psykologiska betydelse som mörkret har för utövare av Rökkatru. Jag har redan nämnt i analysen att Jaffé menar att symbolen av cirkeln alltid pekar mot en singulär aspekt av livet, vilket är dess ultimata helhet (Jaffé, 1964, 266). Detta kan länkas till det kaos som har betydelse för utövare av Rökkatru i det att gudomarna som vördas och dyrkas ses som naturliga primära makter, kaosets makter som arbetar med att skapa en andlig eller psykologisk förändring inom människan med hjälp av den naturliga cykeln, den symboliska cirkeln, helheten.

Även symboliken gällande underjorden kan länkas till den betydelse som kaos har. Inom denna studie har jag kommit fram till att döds gudinnan Hel kan ses som kaosets regent och som en motsats till ordningens regent i form av Oden. Resan mellan underjorden, Hels rike och Valhall är betydlig på grund av resans återfödande kraft, där balansen mellan ordning och kaos är av vikt. Gällande den vänstra handens väg kan gudarna inom Rökkatru länkas till Behemoth och Leviathan. Jung menar att Behemoth och Leviathan kan liknas med

den kristna gudens vildhet, tygellöshet och den överväldigande faran som kan kopplas till ohejdad kraft (Jung, 1967, 55). Det jag redan nämnt i analysen är att utövare av Rökkatru inte ser denna ohejdade kraft som någonting negativt eller överväldigande, utan en form av kaosets potential. Denna kaosets kraft ska inom Rökkatru utforskas till fullo för att sedan kunna tämjas. Den psykologiska betydelsen kommer in då kaosets krafter länkas till individuationsprocessen som von Franz skriver skapar någonting meningsfullt (von Franz, 1964, 145). Det är genom kaos och skuggan som utövare av Rökkatru utformar sig och skapar mening för att kunna tämja självets fulla potential.

6.3 Generering av ett teoretiskt begrepp

Hartman skriver gällande teoretiska begrepp att man generellt kan dela upp begreppen i två olika läger, *disciplinbundna* begrepp som hör till en särskild disciplin och tillför en mer sociologisk innebörd än den andra varianten av begrepp som kallas vardagliga begrepp (Hartman, 2001, 81–82). Hartman menar att *vardagliga* begrepp är ord som står utanför en speciell disciplin. Dessa begrepp kommer från en vardaglig uppfattning om livet och inkluderar fenomen som uppträdande, bildning, tillåtelser och förnekanden. Vardagliga begrepp behandlar beteenden eller processer som förklarar hur grundläggande problem förstås eller hanteras (Hartman, 2001, 82). Det begrepp som har genererats med hjälp av den här studien kan ses mer som ett vardagligt begrepp än ett disciplinbundet begrepp och kan länkas till fenomen som har med uppträdande och tillåtelser att göra i relation till utövare av Rökkatru som livssyn. Det jag har märkt med denna studie är att flera ord har varit i fokus gällande arbetet, ord som kan tänkas likna de koder som Hartman beskriver. Kodning enligt Hartman behandlar relationer mellan olika kategorier, då alltså att tydliggöra de relationer som finns mellan kategorierna (Hartman, 2001, 83). Det finns som jag kan se det många olika sorters koder inbyggda i studiens ramar som har varit i centrum. *Mörker, kaos, skymning, cykel, skugga, monster, död*, alla dessa olika koder flyter runt en kärna eller kärnkategori vilket i detta fall är *Död och mörker som en viktig del i "den naturliga cykeln"*. Som studien redan nämnt så finns det ingen forskning om Rökkatru som ämne, utövarna ses även som avvikare från den huvudsakliga moderna paganismen som exempelvis asatro och vanatro, då de använder sig av OPG och acceptans av skuggan i form av den vänstra handens väg. De kommunicerar inte oftast med varandra och lägger fokus på mörkret som potential för

personlig utveckling. Det begrepp jag har genererat med hjälp av denna studie är mer inspirerat av grundad teori än en direkt behandling av teman som kan upptäckas genom en mer djupgående variant av forskningsmetoden och begreppet har även en psykologisk innebörd som kanske kan enligt mig hjälpa inför framtida forskning för att bygga upp förståelse gällande utövare av Rökkatru och hur de kan tänkas kommunicera. Jag har valt att ge det teoretiska begreppet namnet *Skuggnätet*, inom detta begrepp ryms de teoretiska koder som nämnts ovan och även det teoretiska tänkesättet som också nämnts ovan. Skuggnätet är ett nät av kommunikation som sker i mörkret där idéer om skymning, död och kaos ger utlopp för ett psykologiskt uppvaknade genom utövning av den vänstra handens väg och en förståelse för livssynen Rökkatru som helhet.

7 SLUTSATSER

Jag har genom denna studie kommit fram till följande slutsatser:

- Individuationsprocessen är av stor vikt för Rökkatru vilket framkommer genom den vikt som ges av OPG.
- Den jungianska arketyper skuggan kan relateras till gudomarna inom Rökkatru, där skuggan accepteras av utövare i relation till individuationsprocessen.
- Acceptans av den personliga och kollektiva skuggan är genomgående i Rökkatru.
- Det finns kopplingar mellan Rökkatru och den esoteriska tanken om ”vänstra handens” väg, där man som utövare utvecklar potential genom kaos och mörker i koppling till individuationsprocessen.

I studien har jag framfört genom en jungiansk synvinkel att mycket inom Rökkatru kan förstås handla om individuationsprocessen och hur processen hanterar skuggan. Detta sker genom både dess mörka mytologi men även genom rituell och filosofisk praxis. Via det teoretiska perspektivet har jag upptäckt att den jungianska skuggan kan kopplas till de mörka gudomarna som vördas av utövarna av Rökkatru och genom vördnaden av dessa gudomar finns det en tydlig acceptans av den personliga och kollektiva skuggan inom Rökkatru som verkar saknas inom annan form av fornnordisk paganism.

Jag har märkt ut länkar mellan Rökkatru och den vänstra handens väg, en livssyn som står i opposition till den högra handens väg. Där istället för att utforska sin andlighet genom ljus, fred och ordning, ligger istället kaos, mörker och förbjuden kunskap i fokus. OPG ses som en betydande faktor av Rökkatru, där personlig gnosos befinner sig högre än de historiska källorna som kan länkas till fornnordisk mytologi och de livssyner som kan kopplas till de gudar och väsen som figurerar inom de myterna.

8 REFLEKTIONER OCH FRAMTIDA FORSKNING

I det här kapitlet avslutar jag min uppsats med tankar och reflektioner gällande studien och framtida forskningsprojekt.

8.1 Generella reflektioner

Inledningen till denna studie nämnde att de gestalter och gudomar som vördas inom Rökkatru färdas genom skymningen och mörkret för att kunna dela med sig av förbjuden kunskap. Studien har inom det sammanhanget endast nått kanten av skuggan från det mörker som skapas av gudarnas skymning. Förbjuden kunskap är en annan betydande faktor när det kommer till Rökkatru som forskningsämne då få delar med sig av vad livssynen faktiskt är och hur den utövas, detta verkar dock vara ockultismens natur, man måste gräva sig ner i djupet och faktiskt veta hur det känns som utövare för att kunna få någon form av sann kunskap om dess filosofiska grund och kärna.

8.2 Metodreflektion

Gällande utfallet av den valda metoden och den valda teorin ser man olika saker, både positivt och negativt. Den netnografiska undersökningen fallerade på några plan i med att det inte fanns som Berg menar en viss aktivitet och regelbunden kommunikation eller interaktion inom det sammanhang som studerades (Berg, 2015, 79). Inom den netnografiska forskningen kan Rökkatru som sammanhang på internet ses som det Berg kallar för *arkiv* som är inaktiva sammanhang (Berg, 2015, 79). Alla forum, videoklipp, bloggar och webbsidor som besöktes karaktäriserades av denna inaktivitet, vilken gjorde den mer allvarligare varianten av netnografisk forskning en omöjlighet inom dessa sammanhang.

Det är här grundad teori kommer in i bilden. Redan nämnt är det Hartman har skrivit gällande Glasers variant av grundad teori, alltså att man i början av forskningsprocessen ska ha så få förutfattade meningar om ämnet man studerar som möjligt (Hartman, 2001, 40). Detta hjälpte när det kom till forskningsprocessen för denna studie, då tidigare forskning gällande ämnet Rökkatru är allt som allt icke existerande, man som

forskare hittade själva kärnan av vad man ville få fram i studien, alltså det som ansågs vara viktigast bland utövare av Rökkatru. Hartman skriver även att man ska arbeta och undersöka utifrån data man får fram och inte genom färdigställda problemformuleringar (Hartman, 2001, 40). Även att arbeta utan satta problemformuleringar hjälpte studien att formas mer naturligt för att sedan utvecklas till någonting mer fast och konkret när det teoretiska perspektivet användes för att analysera de data som samlats in. Gällande detta teoretiska perspektiv kan man som forskare säga att Jungiansk psykologi, eller analytisk psykologi passar till just teoretisk analys av religiösa livssyner.

8.3 Framtida Forskning

Gällande framtida forskning finns det mycket som behöver göras. Jag har nämnt att det inte finns någon forskning alls om Rökkatru som ämne, vilket är ett problem. Det den framtida forskningen kan försöka att gå in på är just att få en kommunikation mellan forskaren och utövare av Rökkatru för att kunna gå in på djupet gällande livssynen och dess filosofi. Hur ser ritualerna faktiskt ut? Vilka gudomar ligger i fokus för individen? Varför har mörkret en sådan dragningskraft och varför finns det knappt någon kommunikation mellan olika utövare? Dessa frågor är några av de som är värda att ställa när det kommer till att bygga upp kommunikation genom Skuggnätet för att kunna bedriva framtida forskning vidare.

BEGREPP

OPG:

OPG, obekräftad personlig gnosis är ett fenomen inom nypaganismen som betyder att man som troende har fått en andlig trosföreställning som inte är kopplad till tradition, forskning eller citat från exempelvis en religiös text.

Monster:

Ett begrepp som kan kopplad till de gudomar som dyrkas inom Rökkatru. I många källor ses dessa gudomar, som Hel, jörmundgand, Fenrisulven och Surtur som monstrosösa, otäcka varelser som i folkmun kan kallas för monster.

Neutralitet:

Med detta menas att de troende inom Rökkatru har en världsbild som utformats av just neutralitet. De ser inte de gudomar som de dyrkar som onda väsen utan som en del av den naturliga världens livscykel.

Vänstra handens väg:

En så kallad andlig väg med fokus på svart magi och de negativa eller mörka aspekterna av olika religiositeter, motsatsen skulle här vara ”högra handens väg” och så kallad vit magi som har en betoning på det positiva, eller det ljusa. Den vänstra handens vägs magiska system har en fokus på ceremoniell magi och ritualer.

Ragnarök

Domedagen inom fornnordisk mytologi, populariserad av kompositören Richard Wagner som i sina operor gav händelsen namnet Götterdamerung. Två översättningar finns gällande ragnarök, gudarnas undergång och gudarnas skymning. Ragnarök är den sista striden mellan gudarna och jättarna.

Jötun

Den fornnordiska termen som används för jättarna inom mytologin och inom modern nypaganism i helhet. Till detta mytologiska folkslag inkluderas individer och gestalter som

Loke, Angerboda, Fenrisulven, Hel, Jörmungand också kallad Midgårdsormen och eldjätten Surtur.

KÄLLFÖRTECKNING

- Beckett, John. 2019. UPG: Why Unverified Personal Gnosis is Good and Necessary. *Patheos*. [Blogg]. 14 mars.
- Berg, Martin. 2015. *Netnografi: att forska om och med internet*. Lund: Studentlitteratur.
- Bramble Vitch. 2020. What is Rökkatru? *Bramblevitch*. [Blogg]. 23 April. <https://bramblevitch.wordpress.com/2020/04/23/what-is-rokkatru/> (Hämtad 2023-06-09)
- Bramble Vitch. 2020. On the Rökkkr and Rökkatru, an update. *Bramblevitch*. [Blogg]. 13 juni. <https://bramblevitch.wordpress.com/2022/06/13/on-the-rokkkr-and-rokkatru-an-update/> (Hämtad 2023-06-09)
- Granholm, Kennet. 2008. Dragon Rouge. I Granholm, Kennet (red.). *Perspektiv på esoterisk nyandlighet*. Åbo: Uniprint, 107-124.
- Gregorius, Fredrik. 2013. Luciferian Witchcraft: At the Crossroads between Paganism and Satanism. I Faxneld, Per och Petersen, Jesper Aa (red.). *The Devil's Party*. Oxford: Oxford University Press, 229-249.
- Hartman, Jan. 2001. *Grundad teori: Teorigenerering på empirisk grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Hedenborg White, Manon. 2017. *The Eloquent Blood: The Goddess Babalon and the Construction of Femininities in Western Esotericism*. Diss. Uppsala: Teologiska institutionen, Uppsala universitet.
- Henderson, Joseph L. 1964. Ancient myths and modern man. I Jung, Carl G (red.). *Man and his Symbols*. New York: Dell, 95-157.
- Härger, Arith. 2018. *What is Rokkatru?* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=gWoB49i1Seo> (Hämtad 2023-06-20).

Jaffé, Aniela. 1964. Symbolism in the Visual Arts. I Jung, Carl G (red.). *Man and his Symbols*. New York: Dell, 255-323.

Jung, Carl G. 1967. *Symbols of Transformation*. 2. uppl. Princeton: Princeton University Press.

Jung, Carl G. 1964. Approaching the unconscious. I Jung, Carl G (red.). *Man and his Symbols*. New York: Dell, 1-95.

Kaldera, Raven. 2010. Rökkatru Ethics & Values. *Northern Tradition Paganism*. <https://www.northernpaganism.org/rokkatru/rokkatru-ethics.html> (Hämtad 2023-07-11)

Kaldera, Raven. 2011. What is Rökkatru? *Northern Tradition Paganism*. <https://www.northernpaganism.org/rokkatru/what-is-rokkatru.html> (Hämtad 2023-05-15)

LearningMan. 2015. *Monster Worship*. [Forum]. 3 oktober. <http://www.paganforum.com/showthread.php?10961-Monster-Worship&highlight=r%F6kkatru> (Hämtad 2023-06-19)

lokisown. 2022. *Odin is a Bastard*. [Forum]. 14 mars. https://www.reddit.com/r/rokkatru/comments/tdog20/odin_is_a_bastard/ (Hämtad 2023-07-11)

lokisown. 2022. *Renewal and Shadow*. [Forum]. 20 april. https://www.reddit.com/r/rokkatru/comments/u84clc/renewal_and_shadow/ (Hämtad 2023-07-11)

lokisown. 2022. *Sorry, Not Sorry*. [Forum]. 4 mars. https://www.reddit.com/r/rokkatru/comments/t6ra2k/sorry_not_sorry/ (Hämtad 2023-07-11)

- Munin-Hugin. 2015. *Re: Monster Worship*. [Forum]. 3 oktober.
<http://www.paganforum.com/showthread.php?10961-Monster-Worship&highlight=r%F6kkatru> (Hämtad 2023-06-19)
- Nikitins, Tahni J. 2021. Rituals for Jöttnar: Angrboda. *Divine Multiplicity*. [Blogg]. 6 april. <https://divinemultiplicity.home.blog/> (Hämtad 2023-06-14)
- Nikk. 2020. Defining and exploring Rokkatru: A summary. *Lokea's Thought Corner*. [Blogg] 6 januari.
<https://lokeaswonderings.wordpress.com/2020/01/06/defining-and-exploring-rokkatru-a-summary/> (Hämtad 2023-06-08)
- Partridge, Christopher. 2004. *The Re-Enchantment of the West: Volume 1*. London: T&T Clark.
- Partridge, Christopher. 2005. *The Re-Enchantment of the West: Volume 2*. London: T&T Clark.
- Rae'ya. 2015. *Re: Monster Worship*. [Forum]. 3 oktober.
<http://www.paganforum.com/showthread.php?10961-Monster-Worship&highlight=r%F6kkatru> (Hämtad 2023-06-19)
- Sahsnotasvriunt, Týra Alrune. 2020. What is Rökkatrú? *The Pagan Beanstalk*. [Blogg]. 16 december.
<https://paganmeltingpot.wordpress.com/2020/12/16/what-is-rokkatru/> (Hämtad 2023-05-14).
- Steinsland, Gro. 2007. *Fornnordisk religion*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Stevens, Anthony. 1995. *Privata Myter: Om drömmar och drömmande*. Stockholm: Gedins Förlag.
- Stevens, Anthony. 1982. *Archetypes: A natural history of the self*. New York: William Morrow & Company.

Telford, William R. 2014. "Speak of the Devil": The Portrayal of Satan in the Christ Film. I Partridge, Christopher och Christianson, Eric (red.). *The Lure of the Dark Side*. New York: Routledge, 89-104.

The Rational Heathen. 2018. Why Unverified Personal Gnosis Should Not Be Dreaded. *The Rational Heathen*. [Blogg]. 28 april.

<https://www.rationalheathen.com/2018/04/28/why-unverified-personal-gnosis-should-not-be-dreaded/> (Hämtad 2023-06-26)

von Franz, Marie-Louise. 1964. The Process of Individuation. I Jung, Carl G (red.). *Man and his Symbols*. New York: Dell, 157-255.

von Franz, Marie-Louise. 1985. *Skuggan och det onda i sagan*. Stockholm: Gedins Förlag.

von Schnurbein, Stefanie. 2016. *Norse Revival: Transformations of Germanic Neopaganism*. Chicago: Haymarket.